

DOROTEUSZ SAWICKI¹

[HTTPS://ORCID.ORG/0000-0001-8478-0910](https://orcid.org/0000-0001-8478-0910)

Rocznik Teologiczny
LXVII – z. 2/2025
s. 327-382
DOI: 10.36124/rt.2025.15

**Język jako narzędzie
budowania wspólnoty.
Podstawy biblijne i wyzwania
związane z uchodźstwem – z doświadczenia
Prawosławnego Metropolitalnego
Ośrodka Miłosierdzia ELEOS**

**Language as a tool for building community.
Biblical foundations and refugee challenges
– from the experience of the Orthodox Metropolitan
Center of Mercy ELEOS**

Słowa kluczowe: uchodźcy, Ukraina, pomoc, kursy językowe, wojna, wsparcie, organizacja charytatywna ELEOS

Key words: refugees, Ukraine, aid, language courses, war, support, charity organization ELEOS

Streszczenie

Artykuł poświęcony jest zagadnieniu praktycznego wykorzystania języka i kursów językowych w procesie wspierania integracji wojennych uchodźców z Ukrainy ze społecznością polską (szerzej: kraju goszczącego). Zgodnie z nauką biblijną „słowo” ma wielką moc. Może być narzędziem tworzenia i niszczenia. Dotyczy to szczególnie relacji międzyludzkich – indywidualnych i wspólnotowych – oraz relacji między Bogiem i człowiekiem.

---

¹ Ks. dr Doroteusz Sawicki, Wydział Teologiczny Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie.

Na podstawie relacji i ankiet uczestników kursów językowych prowadzonych przez Prawosławny Metropolitalny Ośrodek Miłosierdzia ELEOS określono potrzeby, wyzwania i oczekiwania uchodźców wojennych w Polsce. Oferowane im kursy języka polskiego okazały się doskonałym narzędziem ich integracji z lokalną społecznością, w której mogą aktywnie działać, rozwijając potencjał życiowy i zawodowy, jak również ogólny dobrostan.

Abstract

This article explores the practical use of language and language courses in supporting the integration of war refugees from Ukraine into the Polish community (more broadly, the host country). According to biblical teachings, “words” have great power. They can be both a tool for creation and destruction. This applies particularly to relationships (human-human, human-God) and community. Analyzing Russia’s policy towards South Ossetia (Georgia) and Ukraine, we can see that armed conflicts were preceded by destructive actions against the countries subsequently attacked. War refugees in Poland also face a lack of community. The Polish language courses offered to them are an excellent tool for their integration into Polish society, building a new community in which they will actively participate, developing their own life and professional potential, as well as the well-being of the community. These conclusions were based on reports and surveys from participants of language courses conducted by the Orthodox Metropolitan Center of Mercy ELEOS.

1. Wstęp

Obecnie w Polsce można zaobserwować postępujące osłabienie i pogorszenie relacji międzyludzkich, przejawiające się zwłaszcza w obniżeniu jakości komunikacji interpersonalnej, grupowej i publicznej. Brak zachowań, okoliczności i sytuacji sprzyjających możliwości nawiązywania relacji bezpośrednich, zanik wartości związanych z szacunkiem dla samego siebie i tym samym z szacunkiem dla drugiego człowieka, coraz niższa kultura prowadzenia rozmowy i brak dialogu, powodują zwiększającą się instrumentalizację komunikacji interpersonalnej i merkantylizację relacji międzyludzkich (Frydrychowicz 2018, 19).

Żyjemy w czasach, które sprzyjają rozluźnieniu więzi społecznych, co wiąże się z postępującym zanikiem bezpośredniej komunikacji i relacji interpersonalnych. Jako jednostki konstruujemy zamknięte, zindywidualizowane światy społeczne, w których obecność „innych” przestaje być postrzegana jako konieczna. Co więcej, osoby spoza naszego kręgu bywają postrzegane jako obce, a niekiedy wręcz jako potencjalne zagrożenie dla naszego bezpieczeństwa i komfortu. Niepewność przyszłości w imię wyższego dobra, gotowość na zmiany bez określenia ich końcowego rezultatu to postawy mało dziś popularne. Dominującą tendencją pozostaje dążenie do stabilizacji, wyrażające się w zachowawczym podtrzymaniu utrwalonych granic, postaw i standardów. Rodzi to jednak zasadnicze pytanie o trwałość „starego” w tak dynamicznie zmieniającym się świecie?

Pandemia COVID-19 pokazała, jak krucha jest stabilizacja wybudowana przez człowieka. Więzy społeczne, które stanowiły podstawę tradycyjnie rozumianych relacji międzyludzkich, uległy w krótkim czasie bardzo silnemu osłabieniu, a niekiedy wręcz zerwaniu. Doprowadziło to do zburzenia utrwalonych modeli interakcji społecznych. W roku 2021 rozpoczął się proces stopniowej ich odbudowy, zakładający odwrót od relacji on-line ku relacjom bezpośrednim. Proces ten został jednak gwałtownie przerwany w lutym 2022 r. wybuchem pełnoskalowej wojny w Ukrainie. W konsekwencji konfliktu zbrojnego destrukcji uległy zarówno relacje w obrębie wspólnoty międzynarodowej (świat-Rosja, Ukraina-Rosja), jak i więzi wewnątrzspołeczne w samej Ukrainie, obciążone istniejącymi wcześniej podziałami narodowościowymi, językowymi i światopoglądowymi. Równocześnie jednak konflikt ten stał się impulsem do kształtowania nowych form wspólnotowości oraz intensyfikacji procesów integracyjnych, czego wyrazem była konsolidacja społeczeństwa ukraińskiego – niezależnie od poglądów i narodowości – wokół idei obrony Ojczyzny.

Wraz z migracją ludności ukraińskiej do Polski zagadnienie budowania wspólnoty stało się jednym z pilniejszych wyzwań naszej

rzeczywistości. Granice Polski przekroczyło 2,4 mln. obywateli Ukrainy², 1,5 mln. zamieszkało tutaj na dłuższy czas. W pomoc uchodźcom zaangażowało się ponad 70% polskich gospodarstw domowych³. 94% naszych obywateli w 2022 r. opowiadało się za potrzebą ich wspierania („Odbiór społeczny i integracja uchodźców z Ukrainy” 2022, 3). Mimo zmniejszającej się stopniowo liczby uchodźców i osłabienia początkowego entuzjazmu oraz realnego zaangażowania społeczności goszczącej, potrzeba budowania wzajemnych relacji i wspólnoty polsko-ukraińskiej nie tylko nie uległa marginalizacji, ale stale zyskiwała na znaczeniu. Każdy kolejny miesiąc konfliktu zbrojnego potwierdzał, że osoby postrzegane początkowo jako „goście” pozostaną w społeczeństwie przyjmującym na dłużej, stając się integralną częścią jego systemu edukacji publicznej, ochrony zdrowia i życia gospodarczego. W tym sensie proces ten prowadził do ich stopniowej inkluzji w strukturę społeczną kraju przyjmującego. W tej sytuacji należało na nowo zdefiniować charakter kształtujących się relacji oraz wypracować nowy model wspólnoty.

W dalszych rozważaniach skupimy się pytaniu, co jest narzędziem budowania wspólnoty w ogóle i jak to narzędzie było/jest stosowane w aktualnym procesie tworzenia nowej wspólnoty w Polsce.

W działaniach człowieka język jest zjawiskiem podstawowym i powszechnym. Jest fundamentem budowania świata społecznego, zatem naszych relacji z innym, tak znaczącym jak uogólnionym. Język jest nośnikiem świata, który znamy, nośnikiem naszej tożsamości osobowej i społecznej (Piłat-Borcuch 2013, 318).

To znaczenie języka w procesie budowania „nowego społeczeństwa”, wspólnoty dostrzegają sami uchodźcy. Według badań Departamentu Statystyki Narodowego Banku Polskiego z końca 2022 r. jeszcze przed

---

² Według danych Centrum Analiz i Badań Unii Metropolii Polskich im. Pawła Adamowicza w maju 2022 r. w Polsce przebywało ok. 3,85 mln. Ukraińców co stanowiło 8% ówczesnej ogólnej liczby ludności Polski. Za „3,4 mln Ukraińców w Polsce...” 2022.

³ Więcej danych w raporcie GUS: *Health of refugees from Ukraine in Poland...* 2023.

wybuchem pełnoskalowej wojny ukraińscy uchodźcy za najważniejszą formę wsparcia w procesie adaptacji ich pobytu w Polsce uznawali ułatwienia w procesie legalizacji pobytu. Na ten aspekt wskazało 41% respondentów; podczas gdy kursy języka polskiego za kluczowe zostały uznane zaledwie przez 27% badanych.

W 2022 r. znaczenie ułatwień w zakresie legalizacji pobytu wyraźnie zmalało i było wskazywane przez zaledwie 26% respondentów, podczas gdy kursy językowe uzyskały 43% wskazań (najwyżej doceniana gałąź wsparcia uchodźców {*Sytuacja życiowa i ekonomiczna migrantów z Ukrainy w Polsce...* 2023, 25}). Oznacza to, że niemal co drugi uchodźca uznawał brak znajomości języka polskiego za istotną barierę integracyjną z polskim społeczeństwem, która może prowadzić do poważnych trudności w funkcjonowaniu społecznym oraz w długoterminowym pobycie w Polsce.

2. Słowo jako narzędzie budowy i niszczenia wspólnoty. Perspektywa biblijna

Ewangelia św. Jana rozpoczyna się niezwykle ważnym stwierdzeniem: „Na początku było Słowo” (J 1,1⁴). Przyzwyczailiśmy się postrzegać pod „Słowem” drugą osobę Św. Trójcy – Jezusa Chrystusa. To On jest Tym: „bez którego nic się nie stało z tego co się stało” (por. J 1,3). W szerszym pojmowaniu odnajdujemy tu całego Trójjedynego Boga. Tego, który swoim: „niech się stanie” (Rdz 1,3), powołuje do istnienia wszystko, co nas otacza. Stwarza nas: „Uczyńmy człowieka na Nasz obraz i na Nasze podobieństwo” (Rdz 1,26). Bóg jest więc stwórczym, pełnym mocy Słowem, które tworzy i kreuje rzeczywistość. Może ją doskonalić, rozwijać: „niech się wody zaroją [...] niech ziemia wyda [...]” (Rdz 1,20.24). Wypowiedziane wobec stworzenia słowo nadaje stworzeniu nowe prawa i możliwości. Ale słowo może też unicestwiać i burzyć (zniszczenie Sodomy i Gomory, plagi egipskie, zniszczenie Jerycha itp.).

---

⁴ Wszystkie cytaty biblijne pochodzą z *Biblia ekumeniczna...* 2017.

Słowo Boże, rozumiane w perspektywie teologicznej jako Bóg-Słowo, ma wielką moc sprawczą i objawieniową. Jednocześnie jednak słowo wypowiedziane w absolutną pustkę pozostaje jedynie dźwiękiem pozbawionym odbiorcy, aktem niemającym skuteczności. Warunkiem sensowności słowa jest bowiem jego przyjęcie – obecność słuchacza, który zaświadczy o jego istnieniu, znaczeniu i zdolności oddziaływania na rzeczywistość⁵. Słowo bez relacji pozostaje niewypełnione, pozbawione miłości i mocy komunikacyjnej. W tym kontekście objawienie Boga jako jednego według natury i trójjedynego w osobowym bycie ukazuje fundamentalną relacyjność boskiej egzystencji. Już w samym życiu Trójcy obecna jest dynamika „głoszącego i wysłuchującego”, dzięki której słowo ma sens i rację bytu. To wewnętrzne odniesienie Osób boskich sprawia, że Bóg może być Słowem, a Słowo Bogiem (J 1,1), gdyż nie istnieje nic ani nikt poza Nim – Nimi – jako genezą wszystkiego i wszystkich.

Refleksja nad aktywnością Boga przed aktem stworzenia świata materialnego oraz rzeczywistości duchowej prowadzi do zasadniczego pytania o charakter Boskiego działania w sytuacji, w której nie istniało jeszcze stworzenie. Teza o całkowitej „bezczywności” Boga przed stworzeniem okazuje się wewnętrznie sprzeczna, gdyż zaprzeczałaby dynamice boskiego bytu. W perspektywie teologii trynitarnej jedyną możliwą formą boskiej aktywności przed stworzeniem jest wewnętrzny dialog Osób Trójcy Świętej. Dialog ten nie zakłada istnienia bytów zewnętrznych wobec Boga, lecz dokonuje się w obrębie Jego własnej, trójosobowej egzystencji. Stanowi on podstawową i pierwotną formę boskiego działania, a zarazem wyraz jedności Boga w wielości Osób. To właśnie Słowo — rozumiane jako relacyjna dynamika wewnątrz Trójcy — konstytuuje jedność Boga oraz objawia Jego wewnętrzną „mnogość” bez naruszenia jedności natury. W tym sensie Trójjedyny Bóg może

---

⁵ Nie możemy jednak pojmować tego „potrzebuje” jako elementu ograniczającego – bez stworzenia Bóg byłby „niepełny”. Należy to odbierać nie jako przejaw niedoskonałości, a jako wolny, przepełniony miłością wybór. Szerzej powyższe rozważania patrz: Jagodziński 2015.

być określony jako Słowo: rzeczywistość dialogiczna, w której jedność i relacyjność nie pozostają w napięciu, lecz wzajemnie się warunkują.

Wraz z aktem stworzenia świata boski dialog ulega rozszerzeniu, obejmując rzeczywistość stworzoną, a w szczególny sposób człowieka, który – jako istota zdolna do słuchania i odpowiadania – jawi się tu jako wierny i uważny słuchacz, doświadczający pełni szczęścia w rozmowie z Bogiem twarzą w twarz. Także po utracie pierwotnej harmonii w Edenie Bóg nie rezygnuje z dialogu z człowiekiem, podejmując go z wybranymi przedstawicielami ludzkości (por. Wj 33,11). Jednocześnie relacja ta ulega przemianie: bezpośredniość spotkania zostaje ograniczona, a doświadczenie Boga opisane za pomocą metafory „oglądanie Bożych pleców” (por. Wj 33,20)⁶. Nie znosi to jednak dialogicznego charakteru relacji, lecz wskazuje na nowy sposób jej realizacji w nowych warunkach. W tym sensie motyw spotkania „twarzą w twarz” pozostaje teologicznym symbolem wspólnoty pomiędzy Stwórcą i stworzenia, Ojcem a dzieckiem – wspólnoty opartej na słowie, słuchaniu i relacji.

Kiedy dziecko dorasta, czerpiąc z doświadczeń i wzorców przekazanych przez rodziców, stopniowo podejmuje samodzielną aktywność i zaczyna realizować to, co zaobserwowało wcześniej u rodziców. Podobnie człowiek – stworzony na obraz i podobieństwo Boga – uczestniczy w Jego dialogicznej naturze i pragnie być słowem dla innych. Chce wpływać na los innych bytów. Szczególnym tego przejawem jest akt nadawania imion zwierzętom. W narracji biblijnej ma on nie tylko charakter nominalny, ale także wymiar interpretacyjny i porządkujący. Poprzez nazywanie człowiek nie tylko rozpoznaje, ale i określa charakter, funkcję i miejsce zwierząt w świecie. Oznacza to współuczestnictwo w dziele stwórczym Boga oraz zdolność do komunikowania, interpretowania i kształtowania relacji ze światem.

---

⁶ Więcej na temat relacji Stwórcy – stworzenia oraz możliwości postrzegania Boga twarzą w twarz, patrz Sekściński 2012.

Niestety zwierzęta nie są zdolne prowadzić pełnego dialogu z człowiekiem. Rodzi to relację asymetryczną i monologiczną, przypominającą bardziej tresurę niż komunikację. Tym samym rodzi się pytanie o podmiot, który mógłby odpowiedzieć na ludzkie słowo i wejść z człowiekiem w relację wzajemności. Człowiek stworzony na obraz Boga – jedności w wielości – szuka kogoś „odpowiedniego dla siebie”, różnego co do osoby, ale tożsamego co do natury. W realizacji tego zadania pomóc mu może tylko Ten, który sam jest Słowem. Stąd kolejne słowo Boga: „Nie jest dobrze, jeśli człowiek jest sam, uczynię więc pomoc odpowiednią dla niego” (Rdz 2,18). Jak człowiek otrzymał od Boga tchnienie życia, które uzdolniło go do partnerskiego dialogu ze Stwórcą, tak również kobieta otrzymuje „coś” z mężczyzny by budować wspólną przyszłość opartą na relacyjności i dialogu – co zostało symbolicznie przedstawione w narracji o stworzeniu kobiety z boku mężczyzny (por. Rdz 2,21-22). Niematerialna część Boga w człowieku stała się źródłem dialogu serc i wspólnoty osób. Materialna część człowieka w człowieku przeniosła ludzki dialog także w wymiar cielesno-materialny bardziej niż duchowy, choć obecne są w nim oba elementy – duchowy i materialny.

Od tego czasu ludzka wspólnota konstituuje się i realizuje przede wszystkim na płaszczyźnie wymiany słów. To właśnie słowa budują ludzką społeczność – czego wyrazem są akty o charakterze performatywnym, takie jak przysięga małżeńska, prezydencka, parlamentarna, ale słowa mogą też zrywać łączące nas więzi, czego wyrazem jest z kolei przekleństwo, ekskomunika. Słowo staje się nadrzędnym narzędziem kreowania rzeczywistości, ludzkiego życia oraz relacji. Już w biblijnej historii naszych początków słowo pełni funkcję konstytutywną: ujrawszy Ewę, Adam stwierdza: „Ta jest wreszcie kością z moich kości i ciałem z mego ciała [...] połączy się (mężczyzna) ze swoją żoną i będą jednym ciałem” (Rdz 2,23-24). Budowanie wieży Babel również rozpoczęło się od słowa: „Chodźcie zrobimy cegły... zbudujemy sobie miasto i wieżę, której szczyt sięgnie nieba. W ten sposób zdobędziemy sławę [...]” (Rdz

11,3-4). Analogicznie – Boże unicestwienie ludzkich planów również dokonuje się poprzez słowo, poprzez pomieszanie języków, które doprowadziło do rozpadu wspólnoty i rozproszenia ludzkości (por. Rdz 11,6-9). Brak możliwości porozumiewania się unicestwia wspólnotę.

Na ziemi nie zapanowała jednak cisza – przeciwnie, było jeszcze głośniejsze. Każdy wołał, przekonywał, ale nie był rozumiany przez drugiego. Pojawiło się fundamentalne pytanie o sens życia pośród tych, którzy nie potrafili słuchać ani rozumieć. W konsekwencji ludzie rozchodzą się spod wieży Babel, tworząc nowe społeczności skupione wokół własnego języka – a więc wokół tych, którzy myślą i mówią podobnie⁷. I dzieje się to mimo wspólnej wiary, mimo barku odmiennych kultów, mimo niewielkiej liczebności oraz zbieżnych celów i dążeń. Zanik porozumienia okazuje się silniejszy niż jedność przekonań. Logikę separacji wyrazić można w przekonaniu: „Skoro nikt nas nie rozumie musimy się od nich oddalić”. W ten sposób rozpada się pierwotna jedność – nie jesteśmy już „jednym ciałem”.

Nie stało się to dopiero przy wieży Babel. Już w raju, po upadku wyrażającym się w spożyciu zakazanego owocu, dochodzi do pierwszego pęknięcia wspólnoty. Gdy Bóg pyta Adama: „Czy jadłeś owoc z drzewa, z którego zakazałem ci jeść?” (Rdz 3,11), Adam nie szuka możliwości ocalenia naruszonej jedności z Bogiem, ale swoją odpowiedzią rozbija jedność z Ewą: „To ona jest winna” (por. Rdz 3,12). Podobnie reaguje

---

⁷ Taka sama historia ma miejsce w Egipcie za czasów Mojżesza. Tu również faraon i Egipcjanie nie wsłuchują się w głos Izraela. Nie słyszą jego próśb i potrzeb. Liczy się tylko „ich królestwo”. Izraelici są więc, mimo wielu obaw i wieloletniej „tradycji”, decydują się opuścić Egipt i iść do nieznanej sobie ziemi, by stworzyć nową wspólnotę, nowy naród. Wypowiedziane przez faraona „NIE” – nakładanie dodatkowych obowiązków, skazanie na śmierć rodzącego się męskiego potomstwa, już podzieliło wspólnotę. Izrael biernie patrzy na nieszczęścia Egiptu. Ciekawym zagadnieniem jest tu również zderzenie Bożego słowa, które tworzy nową rzeczywistość i wspólnotę, choć ma też moc unicestwienia, ze słowem faraona (człowieka), które okazało się na tyle słabe, że nie było w stanie uchronić egipskiej wspólnoty i powstrzymać Izraela, choć nie utraciło mocy destrukcji.

Ewa. Również ona, wezwana do wyjaśnienia, wskazuje na węża, zrywając w ten sposób relacje z naturą: to wąż jest winny, mnie zostawcie w spokoju (por. Rdz 3,13). Krótkie zdania: „Ewa jest winna”, „Wąż jest winny” – stają się pierwszymi formułami wspólnoty destrukcyjnego słowa. Jak się okazuje, wspólnota może być budowana nie tylko na słowach miłości i odpowiedzialności, ale i na oskarżeniach, i przerzucaniu winy. Apogeum tak rozumianej wspólnoty destrukcyjnego słowa ujawnia się kilka tysięcy lat później w Jerozolimie, w zbiorowym okrzyku: „Ukrzyżuj go”. Setki gardeł, setki głosów – a jednak jedna wola, pragnienie i jedno słowo. Wspólne, a przez to posiadające realną sprawczą moc. Wobec tej jednomysłności Piłat ustąpił, ukazując, jak potężna — choć zarazem tragiczna w skutkach — może być wspólnota zbudowana na destrukcyjnym akcie mowy.

Upadkowi człowieka towarzyszy upadek jego słowa. Nie uległo mu jedynie Słowo-Bóg, które odradza, zbawia, przebóstwia człowieka i jego naturę⁸. W podobny sposób należy spojrzeć na słowo leżące u podstaw ludzkiej wspólnoty – ono również wymaga odnowienia. Akt stwórczy Boga dokonał się poprzez słowo: w pierwotnym „bezdenным nic” rozbrzmiało: „Niechaj się stanie” – i stało się, rodząc rzeczywistość oraz nadając jej sens. Z czasem ludzkie słowo ulegało coraz większej degradacji. Stawało się coraz bardziej hałaśliwe, wieloznaczne i podatne na nadużycia, aż w swojej deprawacji zaczęło tracić zdolność jednoczenia i budowania relacji. W tę rzeczywistość wchodzi jednak Ktoś, kto nie ma zbyt wiele do powiedzenia, ale w kilku słowach jest w stanie zawrzeć to, co najważniejsze. W jednym zdaniu wyraża sens istnienia człowieka: „Oto ja służebnica Pana, niech mi się stanie według twego słowa” (Łk 1,38). Jest to postawa słuchania, zaufania i gotowości do wypełnienia słowa: Ty mów. Ja będę słuchać. To powiedz. Ja wypełnię.

---

⁸ Prawosławie podkreślać więc będzie niezbędność wcielenia Syna Bożego w dziele zbawienia człowieka, odrodzenia jego natury poprzez połączenie się z boską naturą, choć nie zlanie ich, w jednej osobie Jezusa Chrystusa. Patrz szerzej Łoscki 2007 oraz Meyendorff 2007.

„W swoich modlitwach nie bądźcie gadatliwi jak poganie, którym wydaje się, że zostaną wysłuchani ze względu swą wielomówność. Nie naśladujcie ich” (Mt 6,7-8). Słowo jawi się tu jako rzeczywistość zbyt cenna, by używać jej w sposób nieodpowiedzialny. Jest skarbem, który należy gromadzić i na którym należy budować. Choć słów Jezusa Chrystusa nie było wiele, zawierają one wszystko, co niezbędne, aby człowiek mógł odnaleźć drogę zbawienia.

Dniem „prawdziwego zmartwychwstania słowa” jest dzień Pięćdziesiątnicy. Słowu zwrócono jego moc jednoczenia i budowania wspólnoty, tworzenia człowieka – istoty dialogu a nie monologu⁹. Do tego dnia Chrystus często wyrzucał ludziom, że choć mają uszy, nie słyszą, choć mają usta, to jednak nie mówią (np. Mk 4,9). Podkreślał, że dla zrozumienia przekazywanych treści, nawet najwspanialszych, potrzebny jest wysiłek obu stron dialogu: jedni muszą chcieć powiedzieć, drudzy usłyszeć.

W dniu Pięćdziesiątnicy zstąpił sam św. Duch i objawił swoją obecność w postaci ognia. Ten, Który był uczestnikiem wewnątrzboskiego dialogu, zanim cokolwiek powstało, przybył do tych, którzy tak wiele mówili, że aż nie potrafili słuchać. Przy okazji Pięćdziesiątnicy mówi się dużo o darze mądrości, odwagi, miłości. Najbardziej jednak skupiamy się na darze języków. Nie tych ognistych spoczywających nad człowiekiem, a tych wychodzących z człowieka. Apostołowie zaczynają mówić różnymi językami. Po grecku, syryjsku, egipsku, po łacinie i w jidysz. I nikt ich nie rozumie. „Są pijani” – oznajmia tłum (Dz 2,13), który tylko tyle zrozumiał ze zwiastowanej im Ewangelii. Czyżby język przekazu był niewłaściwy? Może apostołowie zastosowali złą składnię lub naruszali

---

⁹ Symboliczna „śmierć słowa”, przybranie właściwości nieaktywnych, destrukcyjnych nastąpiło pod rajskim drzewem poznania dobra i zła, a ścisłej – w chwili spotkania Boga i człowieka po upadku tego ostatniego. Słowa nabrały siły dzielenia (ludzi między sobą oraz Stwórcy i stworzenia), niszczenia i oskarżania, a w rezultacie uśmiercania relacji, więzi a nawet samego istnienia. Słowo „upadłego” staje się upadłe. Słowo „śmiertelnego” może nieść śmierć. Słowo, tak jak człowiek, potrzebowało zmartwychwstania.

przepisy gramatyki, homiletyki. Gdy każdy z nich przemawiał w innym języku właściwym konkretnej grupie narodowościowej, ich wypowiedzi były niezrozumiałe. Był to przekaz formalnie poprawny, ale komunikacyjnie nieskuteczny. Narodowy w formie, ale nieuniwersalny i niezdolny do rzeczywistego dotarcia do odbiorców. Przełom nastąpił dopiero wtedy, gdy do wszystkich zgromadzonych – reprezentujących wiele narodowości – przemówił jeden apostoł posługując się jednym językiem. Wówczas został zrozumiany. Słowa Piotra tak głęboko zapadły w serca słuchaczy, że postanowili natychmiast odmienić swoje życie. Przestała się liczyć przynależność religijna, pochodzenie, historyczne uwarunkowania, nawet strach przed władzami rzymskimi i żydowską hierarchią. Ludzie zapragnęli wspólnoty z Piotrem, z „dobrą nowiną”, którą im zwiastował, z Tym, o kim mówiono i z tymi, którzy mówili. Analizowany epizod ukazuje, że skuteczność komunikacji nie zależy wyłącznie od formalnej poprawności języka, lecz od jego zdolności do przekraczania barier partykularnych i budowania relacji wspólnotowych. Człowiek bowiem nie tylko pragnie słuchać, lecz pragnie słuchać we wspólnocie i w niej pozostawać.

Dzieje Apostolskie nie podają, w jakim języku przemówił Piotr. Na pewno nie w aramejskim, którym posługiwał się od urodzenia. Na pewno nie po łacinie i grecku, bo ich nie znał. Co więcej, tych języków nie rozumiano, gdy przemawiali inni apostołowie. Najprawdopodobniej Piotr użył nie jednego języka a kilku, choć *de facto* były one tak podobne, że aż tożsame. Do pasterzy mówił jak pasterz. Do stolarzy jak stolarz. Do Żydów jak Żyd. Do Greków jak Grek. Do grzeszników jak ten, który się wyparł. Do świętych jak ten, który zasiadał obok Zbawiciela. To był język miłości i dialogu. Miłość potrzebuje obiektu, na który się przelewa, który wzbogaca i uszczęśliwia. W przeciwnym wypadku stanie się egoizmem i zamiast jednoczyć, zacznie dzielić, zamiast usprawiedliwiać – oskarżać. Nie może się zamknąć w/na sobie. Musi stać się twórcą, darczyńcą, przyjacielem. Tak jak Bóg przed stworzeniem świata i jak Adam nadający nazwy/imiona stworzeniu.

Podsumowując, Pismo Święte nadaje słowu znaczenie tak fundamentalne, że nawet Tego, który ma odbudować właściwą relację Stwórcy ze stworzeniem, naruszoną nieposłuszeństwem w raju, nazywa Słowem. Objawia tym samym dialog jako zasadę wewnętrznego życia Boga oraz pierwszą i konstytutywną potrzebę człowieka. W relacji Bóg objawia, kim jest. W relacji pierwszy człowiek osiąga pełnię szczęścia. Zarówno Bóg, jak i człowiek dążą do relacji, dialogu jako przestrzeni urzeczywistnienia swojej tożsamości. Niestety, dialog może też prowadzić do odrzucenia i oskarżenia. Dialog z wężem prowadzi do grzechu, dialog Adama i Ewy z Bogiem prowadzi do wzajemnych oskarżeń, dialog pod wieżą Babel – próby osiągnięcia transcendencji „na własną ręką”. W tych przypadkach słowo, zamiast jednoczyć, dzieli i niszczy, ukazując, że jego moc – choć fundamentalna – wymaga zakorzenienia w prawdzie i odpowiedzialności.

Antidotum na taki dialog nie jest jednak milczenie – jak pokazuje przykład Kaina, który milczał, gdy Bóg przyjmował ofiarę Abła – lecz Słowo. To Ono przychodzi, objawia się i przemawia. W dniu Pięćdziesiątnicy, mocą Ducha Świętego, zostaje ono włożone w usta apostołów, by „szli i nauczali wszystkie narody” (Mt 28,19-20) oraz by przemawiali do nich w imieniu Boga. Tylko właściwe, twórcze słowo posiada zdolność budowania autentycznych relacji zarówno między Stwórcą a stworzeniem, jak i między ludźmi. Jego skuteczność nie jest ograniczona pochodzeniem etnicznym czy narodowością, różnicami kulturowymi, lecz opiera się na uniwersalnym charakterze prawdy, którą przekazuje. W tym sensie słowo staje się nie tylko narzędziem komunikacji, lecz także podstawowym medium wspólnoty i pojednania.

3. Integracja i wspólnota – odpowiedź na wojnę.

Doświadczenie ELEOS

Zgodnie z definicją Słownika Języka Polskiego PWN, integracja to:

1. proces tworzenia się całości z części,
2. proces gospodarczy polegający na scalaniu przedsiębiorstw, działów gospodarki lub gospodarek poszczególnych krajów („Integracja” nd.).

Natomiast integracja społeczna to:

1. proces scalania się zachodzący na różnych szczeblach społecznych,
2. proces dostosowywania się do siebie zachowań ludzi w grupie („Integracja” nd.).

Mówimy więc o procesie jednoczenia tego, co w chwili wyjściowej jest różne czy wręcz niepasujące do siebie. Definicja nie określa, jak głęboki jest proces integracji, czy prowadzi on do zlania się różnorodności w monolit i zanikania tego, co wcześniej dzieliło, czy jedynie do harmonijnego współistnienia w jednym organizmie społecznym, politycznym bądź gospodarczym podmiotów, które zachowują swą odrębność i różnorodność.

Odpowiedzi na te pytania zależą od oczekiwań i okoliczności historycznych, od tego, co chcemy osiągnąć, i jakimi środkami dysponujemy. Jeżeli spojrzymy na społeczeństwo odradzającego się państwa polskiego w 1918 r., zauważymy tak wielką wyjściową różnorodność pozaborową, że trudno było mówić o jedności: kilka systemów monetarno – finansowych, kilkanaście języków i gwar narodowościowych. Nawet systemy miar i rozstaw torów kolejowych w różnych zakątkach Rzeczypospolitej różniły się między sobą. Do tego dochodziła również różnorodność religijna i wyznaniowa społeczeństwa.

Integracja społeczno – narodowościowa II Rzeczypospolitej była więc racją stanu władz odrodzonego państwa. Intensywne dążenie do ujednolicenia kraju niejednokrotnie prowadziło do naruszania swobód obywatelskich, w tym wolność poglądów i wyznania, a także do deprecjonowania różnorodności kulturowej, która stanowiła bogactwo społeczeństwa. W praktyce nie jednoczono a homogenizowano. Z tego

względem np. od ludności prawosławnej oczekiwano używania w nabożeństwie, cerkiewnej administracji i katechezie języka polskiego nawet na kresach, gdzie nikt nie posługiwał się literacko czystym j. polskim¹⁰. Nakazywano też dostosowanie życia cerkiewnego do kalendarza gregoriańskiego, choć kojarzył się on lokalnej społeczności z traumatycznymi doświadczeniami wprowadzania unii brzeskiej. Powstaje zatem pytanie, czy taki model integracji rzeczywiście sprzyjał „procesowi scalania” państwa, czy raczej go opóźniał?

Podobne refleksje trzeba wziąć pod uwagę, mówiąc o wojnie w Ukrainie i działaniach integracyjnych względem ukraińskich uchodźców w Polsce. Wojna rozpoczęła się atakiem wojsk rosyjskich 24 lutego 2022 r. Trudniej odpowiedzieć na pytanie, kiedy rozpoczęła się agresja Rosji w Ukrainie? Zanim się uderzy w monolit, trzeba go najpierw rozbić. „Jeśli królestwo jest rozdarte niezgodą, to takie królestwo nie może się ostać. I jeśli dom jest rozdarty niezgodą, to taki dom nie może się ostać” (Mk 3,24-25). Można stąd wnioskować, że agresja rosyjska rozpoczęła się w istocie od szukania i wzmacniania wewnątrzukraińskich podziałów, zwłaszcza tam, gdzie struktura narodowo-kulturowa społeczeństwa nie miała jednolitego charakteru jak na Krymie, w obwodach donieckim i ługańskim. W roku 2000 na Krymie zamieszkiwało niespełna 60% Rosjan przy 25% Ukraińców, a w Sewastopolu odsetek Rosjan wynosił 70% wobec 23% Ukraińców. Jeszcze większe dysproporcje dotyczyły sfery językowej: na Krymie językiem rosyjskim posługiwało się 77% społeczności, w Kijowie co czwarty mieszkaniec, a w obwodzie donieckim 74,9% ludności (Aneks nr 1 i 2). Nic więc dziwnego, że agresja rozpoczęła się właśnie w tych rejonach. Aneksja Krymu w 2014 r. stanowiła zatem nie początek rosyjskiej agresji, lecz kolejny jej etap¹¹.

---

¹⁰ Dodatkowe informacje i mapy: „Mieszkańcy II Rzeczypospolitej: struktura społeczna i narodowości” nd.

¹¹ W tym kontekście wojnę z Gruzją o wpływy w Osetii Południowej z 2008 r. możemy odczytywać jako swoisty „poligon” przyszłych działań w Ukrainie. Szerzej o historii i przyczynach konfliktu w Osetii Południowej patrz m.in. Kusion 2010 oraz

Widać, że proces integracji tych ziem i zamieszkującej je społeczności nie przebiegał w sposób prawidłowy. Nie udało się stworzyć jednego demokratycznego społeczeństwa obywatelskiego z poszanowaniem jego narodowej różnorodności. Kulturowo, społecznie, gospodarczo, a nawet językowo Ukraina nie stanowiła monolitu (szerzej: Baluk, Doroszko 2017). Jako duchowny pragnę się w tym miejscu odwoływać do kwestii religijnych i bliskiego mi wzorca Św. Trójcy – Trzech Boskich Osób o jednej boskiej naturze, o czym była już mowa w poprzedniej części. Św. Trójca stanowi model najdoskonalszej jedności w różnorodności, dobrze znany zarówno w Ukrainie, jak i w Rosji. Przywołanie tego modelu nie jest przypadkowe. Wskazane dylematy – dotyczące budowania jedności w różnorodności oraz właściwego przeprowadzania procesów integracyjnych – stają bowiem przed każdym, kto podejmuje działania integracyjne względem ukraińskich uchodźców w Polsce. Zbyt często w takich sytuacjach koncentrujemy się na tym, „co robić?”, zapominając o bardziej fundamentalnej kwestii „w jakim celu chcę to robić i co chcę osiągnąć?”.

Wojna w Ukrainie, choć w pewnym stopniu przewidywana, w swojej formie i skali była dużym zaskoczeniem dla Prawosławnego Metropolitalnego Ośrodka Miłosierdzia ELEOS¹². Spodziewano się raczej poważnego konfliktu dyplomatycznego, prób aneksji innych terenów Ukrainy na wzór tych z Krymu. Z niepokojem przyglądano się działaniom wojennym na wschodzie trwającym już od 2014 r. Rzadko formułowano

---

Cierpiński 2007.

¹² Prawosławny Metropolitalny Ośrodek Miłosierdzia ELEOS (dalej ELEOS), to powstała w 2002 r. największa organizacja charytatywna Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego. Zasięgiem swej działalności, opierając się na strukturach Kościoła prawosławnego w Polsce (ELEOS składa się z ELEOS ogólnometropolitalnego, 6 ELEOS diecezjalnych, ELEOS Ordynariatu Polowego), obejmuje tereny Rzeczypospolitej, a w sytuacjach kryzysowych (wojny, klęski żywiołowe) działa również poza jej granicami. Jest kościelną osobą prawną z grupy NGO-sów. Więcej o strukturze i statutowej działalności: eleospolska.pl oraz w zakładce aktualności (zaangażowanie w pomoc uchodźcom, np. „Sprawozdania Prawosławnego...” 2025).

obawy dotyczące powtórzenia scenariusza wojny w Osetii i Gruzji 2008 r. – konfliktu szybkiego, lecz gwałtownego i intensywnego. Tymczasem wydarzenia zapoczątkowane w lutym 2022 r. zaskoczyły ELEOS rozmiarami, okrucieństwem, metodami. Szczególnie bezprecedensowym zjawiskiem okazała się skala migracji prowadząca do rozpadu tradycyjnych i tworzenia się nowych wspólnot.

Nie oznacza to, że ELEOS zwlekał z udzielaniem pomocy. Tak jak cała Polska również Kościół prawosławny w Polsce już w pierwszych dniach był obecny tam, gdzie znajdowali się uchodźcy: na granicy, w punktach recepcyjnych i informatycznych, w obiektach cerkiewnych – akademikach, centrach kultury, monasterach, plebaniach, ośrodkach młodzieżowych – które udzielały schronienia uchodźcom. Pomoc miała charakter kompleksowy i wielowymiarowy. Obejmowała dostarczanie odzieży, artykułów spożywczych, kosmetyków, leków, środków ochrony osobistej, itp. Udzielano porad prawnych. Organizowano wstępne zakwaterowanie i opiekę zdrowotną. Pomagano w poszukiwaniu krewnych zaginionych w czasie ucieczki. Organizowano dalszą drogę uchodźców do miejsc docelowych na terenie Polski i poza jej granicami. W ciągu pierwszego roku wojny zorganizowano m.in. 46 transportów pomocy humanitarnej na Ukrainę i 44 do miejsc pobytu uchodźców w Polsce¹³.

Po miesiącu działań coraz bardziej zdawano sobie sprawę, że wojna potrwa znacznie dłużej niż znane konflikty z byłej Jugosławii czy Gruzji. Uchodźcy przestaną być gośćmi i staną się częścią polskiego społeczeństwa. Będą pracować razem z Polakami, uczyć się, wyjeżdżać na wakacje. Konieczność integracji stawała się jednym z najpoważniejszych wyzwań pracy z uchodźcami.

I tu wracamy do punktu wyjścia prowadzonych rozważań, pytania o właściwy model integracji. Pełne ujednolicenie oznaczałoby likwidację znaczącej części tożsamości narodowo-kulturalnej uchodźców. Pełne

---

¹³ W kolejnych latach kontynuowano niniejsze działania „Sprawozdania Prawosławnego...” 202.

zachowanie odrębności może sprzyjać stygmatyzacji i tworzeniu gett kulturowych. Poszukiwanie harmonijnej jedności w różnorodności, choć trudne, jawi się jako jedyna właściwa droga. Taki model integracyjny zakłada jednak proces dwustronny. Oznacza z jednej strony przenikanie do środowisk ukraińskich języka i kultury Rzeczypospolitej, z drugiej – otwartość polskiego społeczeństwa na obecność języka i kultury Ukrainy w przestrzeni publicznej. Integracja powinna opierać się na współlistnieniu i współpracy na równych zasadach przy poszanowaniu tych samych praw w odniesieniu do Polaków i Ukraińców. Obu stronom należało złożyć podobną ofertę wzajemnego poznania i prezentacji własnego dziedzictwa kulturowego.

Wymagania i możliwości rynku pracy, systemu oświaty i ochrony zdrowia powodowały, że Ukraińcy w naturalny sposób byli zainteresowani integracją (nawet przed wojną). Widzieli w niej dla siebie szansę. Stronę polską – początkowo bardzo zainteresowaną udzielaniem wsparcia – w kolejnych latach coraz mniej aktywną, należało zachęcić do szerokiego udziału w procesie integracyjnym.

Pierwszym krokiem ELEOS na drodze społecznej integracji stało się organizowanie płaszczyzny „spotkania obu kultur”. Rozpoczęto od organizowania świetlic kulturowo – integracyjnych przy ośrodkach grupowego pobytu uchodźców. Na terenie całego kraju powstało ich 47. Doposażone przez ELEOS świetlice kierowały ofertą spotkań integracyjnych do szerokiego grona odbiorców. Proponowały zajęcia kulturowe, edukacyjne, poradnictwo prawne, medyczne, socjalne. Dawały możliwość korzystania z różnego rodzaju baz danych. Głównie chodziło jednak o to, by polskie społeczeństwo spotykało się z ukraińskim. W ośrodkach tych Polacy prezentowali swoją kulturę, Ukraińcy zaś opowiadali o swoim kraju, jego sztuce i kulturze. Dzielono się doświadczeniami i umiejętnościami rękodzielniczymi, kulinarnymi, itp. W takich miejscach najlepiej poznawało się potrzeby i oczekiwania drugiej strony, obalano mity i stereotypy, uczono się codziennej współpracy ponad historycznymi podziałami. Uczono się patrzeć na wspólną przeszłość

i terażniejszość oczami drugiej strony. Każda ze stron miała takie samo prawo i możliwości prezentować swoje dziedzictwo i poglądy i nikt nie był stygmatyzowany. Jeśli np. zapraszano na spotkanie z polskim poetą, to na kolejnym twórczość swą prezentował literat ukraiński. Po wystawie malarstwa czy ikon z Ukrainy prezentowano osiągnięcia polskiego prawosławia.

W kontekście prawosławnym istotne znaczenie miały jeszcze kwestie dużej różnorodności wyznaniowej i narodowościowej. Polskie prawosławie nie jest do końca tożsame z ukraińskim, a kultura i poglądy społeczności ukraińskiej zamieszkującej od lat w Polsce nie zawsze są identyczne z reprezentowanymi przez uchodźców wojennych z Ukrainy. Zazwyczaj to „duchowo – narodowe” pokrewieństwo sprzyjało integracji. Czasami jednak rodziło również problemy i konflikty na tle oceny takich zjawisk jak np.: władza w Kościele prawosławnym, zagadnienia przyznawania kanonicznej samodzielności – autokefalii, prawosławna diaspora, język i kalendarz liturgiczne¹⁴.

Jednym z ważniejszych działań integracyjnych ELEOS stała się „akcja letnia” 2022 i 2023. Wakacje to czas wypoczynku i oderwania od codzienności. W przypadku uchodźców miało to szczególne znaczenie. Już wcześniej organizowane pikniki, spotkania parafialne, festyny, śniadania wielkanocne, które teraz zastąpiono organizacją wielodniowego wakacyjnego wypoczynku dzieci i młodzieży. ELEOS przygotował i wspierał 11 obozów i kolonii. W programach wyjazdowych uwzględniano elementy integracyjne, np.: mieszany narodowościowo skład uczestników, opiekunów (chodzi tu również o język), a także komponenty edukacyjne i kulturalne. Świadomie unikano zagadnień potencjalnie stygmatyzujących lub drażliwych zarówno od strony historycznej, politycznej, jak i religijnej. Większość programów obozowych zawierała ponadto elementy terapeutyczne. Przeprowadzono ponadto dwa w pełni terapeutyczne

---

¹⁴ Nie powinno to jednak nas dziwić, jeśli weźmiemy pod uwagę, że kultura, poglądy i ocena zjawisk na samej Ukrainie mogą się różnić w zależności od regionu czy historycznych doświadczeń.

obozy wakacyjne dla rodzin uchodźczych. We wszystkich tych przedsięwzięciach łącznie uczestniczyło: 290 osób¹⁵. Dodatkowym wsparciem omawianych działań było zadanie pod nazwą „Projekt integracyjny” w ramach, którego w okresie wakacyjnym działało w 2022 r. 8 świetlic i 4 klubiki, natomiast w 2023 r. – 8 świetlic (Aneks nr 3).

4. Język jako fundament integracji i narzędzie budowania wspólnoty

Wszystkie wspomniane wyżej działania uświadamiały ELEOS, że podstawowym elementem integracji jest komunikacja obu stron. Znajomość języka to podstawa dialogu i akceptacji jego uczestników.

Z prowadzonych w kwietniu i maju 2022 roku badań wynika, że zaledwie 32% przybyłych z terenu Ukrainy jest w stanie rozmawiać po polsku w stopniu komunikatywnym. Znajomość języka jest kluczową umiejętnością pozwalającą na adaptację w nowym miejscu. Bariera komunikacyjna wpływa na powstanie wielu różnych trudności. Większość przybyłych Ukraińców i Ukrainek (81%) wyraziła chęć podjęcia nauki języka polskiego [Długosz *et al.* 2022]. Należy jednak pamiętać o różnorodności przybyłych uchodźców i uchodźczyń oraz ich możliwościach podjęcia określonej formy edukacji („Uwarunkowania integracji...” 2022, 10).

Możemy zakładać, że strona ukraińska rozumiała swoje ograniczenia i wyrażała chęć zmierzenia się z nimi. To jednak zbyt mało, aby proces był efektywny i skuteczny:

...proces integracji opiera się na aktywności, interakcji i zaangażowaniu każdej ze stron. Po stronie kraju przyjmującego odnosi się zarówno do członków społeczeństwa, jak i m.in. podmiotów i instytucji organizujących życie społeczne, w tym także instytucji kultury (Herkt 2023, 70).

---

¹⁵ Projekt i sprawozdanie wykorzystania II transzy dotacji Kościoła prawosławnego w Ameryce (OCA) na rzecz wsparcia ofiar wojny na Ukrainie (Archiwum Bieżące PMOM ELEOS,teczka OCA).

Proces integracji musi więc mieć wymiar dwustronny, musi angażować i skłaniać do działania obu uczestników z całym zasobem ich narzędzi i resursów i z uwzględnieniem różnych potrzeb i celów.

Strategiczne znaczenie znajomości języka i kultury narzuca obu stronom procesu integracji szczególne zobowiązanie wzajemnego dostosowania się. Po stronie imigrantów niezbędne są: motywacja do nauki, systematyczność oraz poświęcony czas, a często i środki finansowe, po stronie kraju przyjmującego zaś – gotowość do nauczania języka z zastosowaniem efektywnych i dostępnych zasobów (w tym metod dydaktycznych i kadr zawodowych) (Herkt 2023, 72).

Niepodważalne znaczenie znajomości języka społeczeństwa przyjmującego w procesie integracji uchodźców ze wspólnotą goszczącą nie oznacza, że ukraińscy uchodźcy dostrzegli tę konieczność już od pierwszych dni wojny. Odrzucając perspektywę długotrwałego konfliktu, nie brano pod uwagę konieczności systematycznej nauki języka polskiego. Dopiero upływ czasu stopniowo zmieniał tę optykę.

Uchodźcę należało przekonać, że:

- język polski jest mu potrzebny, nawet jeśli nie planuje dłuższego pobytu w Polsce; bez jego znajomości nie będzie mógł w pełni korzystać z przysługującej mu oferty pomocy socjalnej;
- jeśli planuje pozostać w Polsce na dłuższy czas lub na stałe, potrzebuje zarówno praktycznej znajomości języka, szczególnie specjalistycznego języka urzędniczego i zawodowego, jak również potwierdzenia tej znajomości właściwymi certyfikatami;
- jego dziecko, jeśli nawet uczy się on-line w ukraińskiej szkole, powinno poznawać język polski, by nie ulec wykluczeniu społecznemu;
- uczęszczanie do polskiej szkoły publicznej wszystkim dzieciom pozwoli szybko osiągnąć właściwy poziom znajomości języka, warto więc szukać dodatkowej oferty zewnętrznej;
- uczęszczanie do polskiej szkoły nie powinno odbierać możliwości dalszego pogłębiania znajomości języka i kultury Ukrainy.

Równie istotne było przekonanie uchodźców, że brak znajomości języka kraju, w którym się przebywa:

- bardzo często prowadzi do poważnych konfliktów społecznych i wzajemnego stygmatyzowania stron konfliktu;
- skutkuje zamykaniem się stygmatyzowanej grupy w „wewnętrznym getcie”;
- nie musi prowadzić do wynarodowienia i utraty własnej tożsamości.

Integracja językowa musiała jednak obejmować zarówno uchodźców, jak i „polskiego odbiorcę”. Również tej drugiej grupie należało zaproponować realną możliwość poznania kultury i języka Ukrainy. Ograniczenie kontaktu z językiem ukraińskim jedynie do przypadkowych sytuacji codziennych – np. w środkach komunikacji miejskiej czy lokalach gastronomicznych, zwłaszcza w tzw. miastach uchodźczych¹⁶ – niejednokrotnie prowadziło do negatywnych reakcji, często nieadekwatnych do rzeczywistego kontekstu społecznego. Polski odbiorca powinien otrzymać ofertę:

- poznania kultury i języka Ukrainy;
- utworzenia płaszczyzny bliższego spotkania z Ukraińcami na gruncie wspólnych zainteresowań i pasji;
- współpracy, ale i współzawodnictwa.

5. Założenia kursów ELEOS i ich realizacja

5.1. Liczby i lokalizacja

Przejdźmy teraz do omówienia praktycznej realizacji powyższych założeń przez Ośrodek Miłosierdzia ELEOS. Kursy języka polskiego dla uchodźców, podobnie jak wszelkie inne rodzaje wsparcia, prowadzone były przez poszczególne jednostki Kościoła prawosławnego w Polsce

---

¹⁶ Mianem tym określono miasta szczególnie atrakcyjne dla uchodźców ze względu na rynek pracy i perspektywy rozwoju, takie jak Warszawa, Kraków, Wrocław, Gdańsk, Szczecin. Tu liczba uchodźców jest tak duża, że język ukraiński w środkach transportu miejskiego i miejscach spotkań jest powszechny.

niezależnie od ELEOS od pierwszych tygodni wojny. ELEOS wprowadził jedynie większą ich koordynację i przejął organizację działań na szerszą skalę. Do chwili obecnej zrealizowano 5 turnusów edukacyjnych (piąty znajduje się na etapie rozliczania i oczekiwania na przeprowadzenie egzaminów państwowych):

- I. marzec – czerwiec 2022, dla 300 osób, w 16 ośrodkach;
- II. sierpień – listopad 2022, dla 250 osób, w 15 ośrodkach;
- III. listopad 2022 – kwiecień 2023, dla 913 osób, w 26 ośrodkach (Aneks nr 5);
- IV. listopad 2023 – marzec 2024, dla 688 osób, w 25 ośrodkach;
- V. październik 2024 – marzec 2025, dla 580 osób, w 20 ośrodkach.

Łącznie w ciągu 4 lat programem edukacyjnym objęto w ELEOS niemal 2800 uchodźców w 45 ośrodkach. Od II turnusu ośrodki mogły ubiegać się o prowadzenie kilku grup. I tak w ramach IV turnusu placówki w:

- Biłgoraju, Cieplicach, Gdańsku, Gładyszowie, Morochowie, Krynicy, Warszawie- Ursynowie prowadziły po 1 grupie;
- Częstochowie, Lublinie, Świdnicy, Przemyślu, Warszawie-Pradze prowadziły po 2 grupy;
- Białej Podlaskiej, Krakowie, Piotrkowie Trybunalskim prowadziły po 3 grupy.

Łącznie w ramach IV turnusu w 25 lokalizacjach prowadzono 36 grup kursowych. Natomiast w ciągu 4 lat takich grup było już 156.

Rekordzistą pod względem skali realizowanych działań jest Warszawa, w której w ciągu 4 lat w czterech lokalizacjach, zorganizowano łącznie 20 grup edukacyjnych (Warszawa Praga: 11 grup, Warszawa Wola: 6, Warszawa Hagia Sophia: 2 i Warszawa ul. Lelechowska: 1). Kraków zorganizował w tym okresie 13 grup. Wałbrzych 3 grupy, a Komańcza 1. W naturalny sposób w Warszawie w kursach wzięło udział ponad 330 osób, a w Komańczy zaledwie 16. Najwięcej grup było w miastach powyżej 50 tys. mieszkańców (73,5%), a najmniej na wsi (11,3%).

Od turnusu III wprowadzono podział kursów pod względem poziomu nauczania na kursy: podstawowe i zaawansowane:

- turnus III – 30 kursów podstawowych i 23 zaawansowanych;
- turnus IV – 15 kursów podstawowych i 25 zaawansowanych;
- turnus V – 9 kursów podstawowych i 27 zaawansowanych.

Od turnusu IV wprowadzono możliwość delegowania najlepszych kursantów na certyfikowany egzamin państwowy. Wytypowanym uczestnikom ELEOS pokrywał koszty przystąpienia do egzaminu i wydania certyfikatu. Z oferty skorzystało:

- turnus IV – do egzaminu przystąpiło 98 osób (na 688);
- turnus V – do egzaminu przystąpiły 122 osoby (na 580).

Wobec systematycznego wzrostu zainteresowania kursami, które zaczęły przekraczać finansowe i organizacyjne możliwości ELEOS, od turnusu III wprowadzono dodatkowe kryteria kwalifikacyjne. Potencjalni realizatorzy musieli wykazać się odpowiednim przygotowaniem organizacyjno-merytorycznym oraz technicznymi i lokalowymi możliwościami właściwej realizacji zadania. Dodatkowym atutem było wcześniejsze doświadczenie realizowania zadań o charakterze edukacyjnym. W ramach turnusów IV–V, wśród wytypowanych do realizacji jednostek:

- 95% posiadało wcześniejsze doświadczenia edukacyjne,
- 87% już prowadziły językowe kursy ELEOS,
- 76% realizowały projekty ELEOS o pokrewnym charakterze, ale nie *stricte* edukacyjne,
- 2% po raz pierwszy współpracowały z ELEOS.

W realizacji ww. zadań edukacyjnych ELEOS korzystał z organizacyjnego i finansowego wsparcia:

- organizacji międzynarodowych, np.: The United Methodist Committee on Relief (UMCOR), International Orthodox Christian Charities (IOCC);
- Kościołów, np.: Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego (PAKP), Orthodox Church in America (OCA), Presbyterian Church in America (PC);
- parafii PAKP, fundacji (np. Fotismos), bractw (np. Bractwo

Młodzieży Prawosławnej Diecezji Lubelsko – Chełmskiej) i innych¹⁷.

Dodatkowo w ramach programów edukacyjnych realizowano:

- projekt edukacyjny finansowany przez Kancelarię Prezesa Rady Ministrów, którym objęto 270 osób¹⁸
- mniejsze projekty własne dla 200 osób (samodzielnie organizowane i finansowane).

Sumując – we wszystkich kursach językowych ELEOS udział wzięło prawie 3300 słuchaczy. Wartość projektów przekroczyła 2 300 000,00 PLN (ok. 700 PLN na osobę).

5.2. Uczestnicy i wykładowcy

Uczestnikami kursów językowych z założenia byli uchodźcy wojenni z Ukrainy (powinni legitymizować się numerem UKR). Jeśli donor nie stawiał w tym zakresie dodatkowych wymogów lub gdy szkolenie finansowane było ze środków własnych, w kursach mogli uczestniczyć również uchodźcy innych narodowości a także Ukraińcy nie posiadający numeru UKR. Była to zazwyczaj niewielka grupa, ok. 3-4% wszystkich uczestników (w III turnusie 32 osoby na 913). Najliczniej reprezentowani byli w niej Białorusini i Rumuni. Sporadycznie zdarzali się również kursanci pochodzący z bardziej „egzotycznych” kierunków migracyjnych – w 2023 byli to np. Filipińczycy. Do tej pory przedstawiciele tych narodowości, w przeciwieństwie do uchodźców z Ukrainy, nie mieli możliwości uzyskać dofinansowania egzaminu państwowego potwierdzającego znajomość j. polskiego. W ich przypadku finansowane było jedynie uczestnictwo w kursach organizowanych przez ELEOS.

---

¹⁷ Archiwum Bieżące Prawosławnego Metropolitalnego Ośrodka Miłosierdzia ELEOS,teczki np.: PC USA, IOCC/PC USA, IOCC V (VI, VII) transza, Kursy j. polskiego 2023 (2024, 2025).

¹⁸ Dane za: Archiwum Bieżące Prawosławnego Metropolitalnego Ośrodka Miłosierdzia ELEOS,teczka: Projekty jednorazowe 2022/projekt Kancelarii Prezesa Rady Ministrów.

Jeszcze mniejszą grupę stanowili wolni słuchacze (grupa rezerwowa, zapisana na kurs na wypadek zwolnienia miejsca przez kursanta). Łącznie w ciągu 4 lat było ok. 500 takich osób. Korzystali oni z pełnego zakresu kursu. Otrzymywali podręczniki, ćwiczenia i materiały dydaktyczne na takich samych zasadach jak właściwi kursanci. Obowiązywały ich te same wymogi wewnętrzne: systematyczność, dokumentacja, egzaminy wewnętrzne. Otrzymywali również identyczne z pozostałymi kursantami eleosowskie certyfikaty ukończenia kursu.

O ile, jak widać, pochodzenie narodowościowe słuchaczy wpływało na zakres udzielanego im wsparcia (wymagania donorów), o tyle ich pochodzenie społeczne i poglądy, jak również religijno-wyznaniowa przynależność nie były brane pod uwagę. ELEOS zależało, aby każdy mógł skorzystać z jego oferty edukacyjnej. Osoby niewierzące, osoby wierzące, wierni cerkwi „kanonicznych” i „niekanonicznych”, wszyscy mieli równe prawa i możliwości uczestnictwa w kursach. Co więcej, wykładowcy mieli zakaz poruszania „tematów drażliwych”, które by mogły skonfliktować kursantów. O kwestiach religijnych mówiono bardzo ogólnikowo, bez poruszania zagadnień denominacji i kanonicznej przynależności wiernych. Bardzo podobnie traktowano również kwestie polityczne. Unikano komentowania działań polityków¹⁹.

Wskazane wyżej założenia skutkowały różnorodnością form rekrutacji do projektu. Nie ograniczano się wyłącznie do ogłoszeń parafialnych i środowiska cerkiewnego. Obok stron internetowych, tablic ogłoszeń, socjalmediów, cerkiewnych ogłoszeń parafialnych – z których korzystać było najprościej – wykorzystywano platformy samego ELEOS, bratnich organizacji pomocowych, uczelni, organizacji narodowościowych, uchodźczych, młodzieżowych oraz platform samorządowych

---

¹⁹ Niestety, w ciągu tych 4 lat zanotowano incydentalne przypadki (oficjalnie zgłoszonych 4) naruszenia zasad uczestnictwa w kursach. Usunięcia kursantów, którzy próbowali wykorzystać spotkania w celu szerzenia szowinizmu i dyskredytowania inaczej myślących. Decyzje o usunięciu podejmowano, gdy słowne upomnienia nie dawały rezultatów.

i państwowych.

Grupy kursowe liczyły od 15 do 22 osób. Zazwyczaj było to 15-18 właściwych kursantów i do 5 osób rezerwowych na wypadek rezygnacji kogoś z uczestników (ostateczną decyzję co do liczby rezerwowych podejmował realizator zadania). Średnio na jedną grupę wypadało 17,5 osoby. Chętnych na zajęcia zawsze było więcej niż miejsc.

Początkowo kursanci podzieleni byli na grupy wiekowe. Grupa dziecięco-młodzieżowa – do 18 lat, grupa dorosłych 19 – 59 lat oraz seniorzy powyżej 60 roku życia. Nie było górnej granicy wieku. Najmłodszy uczestnik miał lat 8; najstarszy 78. Ze zrozumiałych względów dominowali dorośli w wieku produkcyjnym, którzy stanowili ok. 50-60% uczestników. Znacznie mniej było seniorów powyżej 60 roku życia – ok. 18-20%. Podobną grupę stanowili niepełnoletni – 20-25%. Niewielką grupę stanowiły osoby z niepełnosprawnościami 2-3%²⁰. Taka struktura świadczy o praktycznym podejściu uchodźców do kwestii językowych. W pierwszej kolejności zainteresowani nimi byli ci, na których spoczywała odpowiedzialność za materialne utrzymanie rodzin. Młodzież korzystała przede wszystkim ze szkolnego systemu edukacyjnego. Jej pojawienie się na kursach organizowanych przez ELEOS było zazwyczaj konsekwencją indywidualnie niewystarczającej liczby godzin zajęć językowych w szkołach lub wynikała z potrzeby szybszego i pogłębionego opanowania języka polskiego (większe kłopoty lub aspiracje kursanta).

Wśród uczestników kursów zdecydowania dominowały kobiety. Na 913 osób w III turnusie, kobiet było 552 (60%). W styczniu 2024 r. na 580 uczestników, kobiet było 457 (79%). Wynikało to z wojennego charakteru uchodźstwa. Jeżeli na kursach pojawiali się mężczyźni, to zazwyczaj nieletni poniżej 18 roku życia lub osoby powyżej 60 roku życia, mężczyźni legitymizujący się orzeczeniem o niepełnosprawności, ewentualnie przebywający w Polsce jeszcze przed lutym 2022 r.

---

²⁰ Przekrojowe zestawienie wieku uczestników kursów (na dzień 31.01.2023) zilustrowane zostało w tabeli stanowiącej Aneks nr 6 niniejszego opracowania.

Mężczyźni w wieku 18-60 lat pojawiali się wśród uczestników sporadycznie; stanowili zaledwie 5% uczestników kursów²¹.

Wykładowcami w pierwszym okresie byli Polacy posiadający właściwe przygotowanie pedagogiczne i potwierdzoną znajomość języka ukraińskiego (przynajmniej komunikatywną), ewentualnie Ukraińcy, Rosjanie lub Białorusini od wielu lat mieszkający w Polsce i posiadający stosowne uprawnienia. Podczas I tury zdarzali się jeszcze ukraińscy studenci ostatniego roku filologii polskiej. W kolejnych turach wśród wykładowców zaczęli dominować Polacy i Ukraińcy, posiadający pełne przygotowanie pedagogiczne, potwierdzone polskimi dokumentami Ministerstwa Edukacji Narodowej lub równorzędnymi ukraińskimi akceptowalnymi na terenie Unii Europejskiej.

5.3. Organizacja kursów

W zależności od warunków ustalonych z donorem, kursy trwały od 70 do 96 godzin lekcyjnych. Uczestnikom zapewniano nieodpłatne podręczniki bądź materiały dydaktyczne, pomoce naukowe, dostęp do mediów elektronicznych i pomocy multimedialnych, a sporadycznie także poczęstunek. W miejscach dużej rotacji uczestników wprowadzono zasadę zwrotnej kaucji motywującej do pełniejszego uczestnictwa, co wiązało się również z prowadzeniem list obecności. Kaucja mogła również dotyczyć podręczników. Jednorazowe ćwiczenia lub inne tego rodzaju podręczniki uczestnicy nabywali we własnym zakresie.

W ramach kursów języka polskiego prowadzono zajęcia o charakterze praktycznym, ukierunkowane na funkcjonowanie w realiach życia codziennego w Polsce. Obejmowały one zagadnienia związane z poruszaniem się na polskim rynku pracy, załatwianiem spraw urzędowych, korzystaniem z systemu ochrony zdrowia, itp.²² Prezentowano wybrane

²¹ Więcej danych charakteryzujących uczestników kursów znajduje się w aneksie nr 12.

²² Aneks nr 8 – przykładowy plan ewaluacyjny kursu języka polskiego realizowany przy Kaplicy św. Grzegorza Peradze w Warszawie (harmonogram i tematyka zajęć) ilustruje tematykę zajęć. Znajdują się tu bloki tematyczne typu: rodzina i mój

elementy kultury, sztuki i historii Polski oraz Ukrainy. W ramach integracji proponowano również lekcje miejskie (poza salą, np. w teatrze, muzeum), okolicznościowe (poświęcone tradycjom bożonarodzeniowym, folklorystyczne, muzyczne) i zajęcia z języka ukraińskiego. Te ostatnie skierowane były do młodszych dzieci niemających kontaktu z językiem ojczystym poza kręgiem rodzinnym (chodzi o dzieci, które nie uczęszczały on-line w zajęciach organizowanych przez szkoły ukraińskie). Zajęcia prowadzone były w specjalnie przygotowanych do tego salach z zapleczem sanitarnym (sporadycznie kuchennym – do 15% lokali). ELEOS uczestniczył w przygotowaniu bądź doposażeniu ok. 30% kursowych pomieszczeń w różnych lokalizacjach. Podstawowymi elementami wyposażenia obok stołów, krzeseł i tablic był sprzęt komputerowy i multimedialny, rzadziej tablice multimedialne, projektory i nagłośnienie.

Po I turze, w związku z brakiem chętnych, zdecydowano się zrezygnować z kursów języka ukraińskiego dla dzieci i młodzieży. W ich miejsce wprowadzono dodatkowe grupy nauczania języka polskiego. Nie zrezygnowano, a nawet poszerzono elementy kulturowe i integracyjne kursów. Częstsze stały się zajęcia plenerowe, spotkania z zaproszonymi gośćmi, korzystanie z materiałów audiowizualnych prezentujących wybrane elementy kultury Polski i Ukrainy.

Ewaluacja realizowana była przy zastosowaniu kilku komplementarnych wskaźników:

- frekwencja, mierzona listami obecności, dochodziła do 85%;
- od III turnusu kursanci mogli przystąpić do egzaminu połowkowego i końcowego oraz otrzymywali wewnętrzny certyfikat ukończenia kursu; 90-95% (w zależności od turnusu) uczestników przystępowało do testów sprawdzających, 90% z nich otrzymało certyfikaty ukończenia kursu;

---

dzień, mieszkanie, pogoda i pory roku, zawody i pieniądze, praca i urząd, ciało ludzkie, u lekarza, mini rozmówki (użyteczne dialogi), itp. Każde z zagadnień posiada własny słowniczek i problematykę gramatyczną.

- od III turnusu kursanci z najwyższą zdawalnością egzaminów wewnętrznych otrzymywali dofinansowanie przystąpienia do egzaminu państwowego; w ramach III turnusu były to 3 osoby na kurs (przystąpiło 98 osób, zdało 82%), w IV turnusie było to już 10 osób na grupę (przystąpiło 125 osób, zdało 75%) (Aneks nr 11);
- inne formy badania zaangażowania i rozwoju umiejętności kursantów to testy, prace domowe, przedstawienia i prezentacje, ankiety wstępne i końcowe.

Jedną z najskuteczniejszych form badania jakości i efektywności kursów są wprowadzone od II tury dobrowolne wywiady i anonimowe ankiety²³. Na dzień 9.05.23 złożyło je ok. 60% uczestników kursu zakończonego 25.04.23.

Na ich podstawie można stwierdzić, że w odniesieniu do III tury kursów²⁴:

1. uczestnicy pozytywnie oceniają kształt i program kursów, podkreślając jednocześnie, że kurs mógłby być jeszcze dłuższy (większa liczba godzin) – ok. 70% składających ankietę;
2. największą zaletą kursów były (najczęstsze odpowiedzi):
  - nauka komunikatywnego rozmawiania,
  - praktyczne słownictwo,
  - właściwe merytoryczne przygotowanie wykładowców;
3. najbardziej w programie brakowało:
  - większej liczby godzin ćwiczeń gramatycznych i ortograficznych,
  - typowego podręcznika do intensywnej nauki języka²⁵,

---

²³ Aneks nr 7 – zanonimizowana ankieta uczestnika III tury kursów językowych ELEOS oraz Ankiet uczestnika kursu.

²⁴ Aneks nr 9 – podsumowujące zestawienie wyników ankiet kursantów z Gładyszowa.

²⁵ W odpowiedzi na niniejsze wprowadzona została praktyka posługiwania się ujednoliconym podręcznikiem, dla całego turnusu lub danej lokalizacji, np. „Polski

- większej liczby indywidualnych zajęć praktycznych (ćwiczeń);
4. większości uczestników kurs pomógł w codziennym życiu, szczególnie w kwestii:
    - porozumiewania się z otoczeniem,
    - ułatwienia załatwiania spraw urzędowych, pracowniczych, itp.;
  5. wsparcia na rynku pracy i integracji z otaczającym społeczeństwem – tego najbardziej oczekiwali przystępujący do nauki języka;
  6. połowie uczestników kurs pomógł w życiu zawodowym;
  7. ok. 80% kursantów deklaroowało chęć kontynuowania nauki języka polskiego, z tego 90% na kursie zaawansowanym zakończonym certyfikowanym egzaminem.

Bardzo ciekawie przedstawiają się odpowiedzi na pytania z zakresu integracji z polskim społeczeństwem. Pierwsze z nich brzmiało: „Czy brak takiego kursu może w jakiś sposób negatywnie wpłynąć na twoje życie w Polsce (TAK/NIE)? Jeśli TAK, to wymień 3 najbardziej negatywne wpływy.” Na to pytanie najczęściej odpowiadano pozytywnie (ok. 80%), a z konsekwencji wymieniano:

- kłopoty z porozumiewaniem się w urzędach,
- niepoprawność gramatyczną w posługiwaniu się językiem polskim,
- brak pewności siebie, skłonność ku izolacji i różnego rodzaju kompleksy.

Kolejne z pytań to: „Czy kurs języka polskiego pomógł ci nawiązać, rozwijać, pogłębiać kontakty z sąsiadami/polskim społeczeństwem (TAK/NIE)? Jeśli TAK, to dlaczego/jak?” Na to pytanie również odpowiadano twierdząco, podkreślając, że kursy:

- dodały uczestnikom odwagi i pewności siebie, zachęcały do nawiązywania kontaktów z lokalną społecznością, głębszego angażowania się w lokalne życie społeczne,
- skłaniały do większej kreatywności i zawodowego rozwoju,
- podnosiły poczucie własnej wartości i możliwości świadomego kreowania życia w nowej rzeczywistości.

Ośrodki prowadzące kursy proszone były o złożenie deklaracji dotyczącej ewentualnego udziału w kolejnych turach programu językowego. Na rok 2023/2024 planowane było przyjęcie 300 uczestników, w tym 150 na kursy kończące się państwowym egzaminem i przyznaniem certyfikatów B1 i B2. Na 26 ośrodków 21 wyraziło chęć kontynuowania zajęć. 95% z nich myślało o zorganizowaniu grupy zaawansowanej. 50% chętnie zwiększyłoby liczbę prowadzonych grup.

Wnioski z powyższych turnusów (na podstawie ankiet uczestników, sprawozdań jednostek prowadzących i wyników testów), obok wyżej zaprezentowanych, są następujące (Aneks 10):

1. Kursy języka polskiego nieustannie cieszą się dużym powodzeniem; chętnych jest zawsze więcej niż oferowanych miejsc.
2. Absolwenci kursów podstawowych pragną kontynuować naukę na kursach zaawansowanych, najchętniej w tym samym ośrodku.
3. Wewnętrzny certyfikat językowy ELEOS jest pozytywnie odbierany wartością dodaną kursu.
4. Słuchacze w coraz większym stopniu zainteresowani są przystąpieniem do egzaminu państwowego i uzyskaniem certyfikatu znajomości języka na poziomie B1, rzadziej B2.
5. Najbardziej doceniany przez kursantów jest praktyczny wymiar programu, ukierunkowanie na tematykę życia codziennego, zawodowego, relacji społecznych i rozwiązywania praktycznych problemów.
6. Dobrze przyjmowaną wartością dodaną kursów są zajęcia plenerowe (np. wyjścia do urzędów czy muzeów) oraz wykorzystywanie multimedialnych technik edukacyjnych.

7. Największą popularnością cieszą się kursy prowadzone w dni wolne od pracy, a w dni powszednie w godzinach wieczornych.
8. Ważnym bodźcem skłaniającym uchodźców do uczestnictwa w kursach jest ich bezpłatny charakter.

5.6. Wspólnota

Kursanci podkreślali też znaczenie wspólnotowości rodzącej się w trakcie realizacji projektów i programów. Spotykali tu po pierwsze ludzi w podobnej jak oni sytuacji życiowej. Zachęcało to uczestników do przyjmowania podobnych postaw i tworzenia nieformalnych grup wsparcia i wymiany doświadczeń. Zazwyczaj szybko przeradzały się one w kontakty przyjacielskie. Dodatkowym, istotnym kontekstem funkcjonowania tej grupy było środowisko ludności goszczącej, przeważnie przyjaźnie nastawionej i oferującej wsparcie. Lekcje plenerowe i spotkania integracyjne, koncerty, wystawy, kursy kulinarne, świetlice dla dzieci sprzyjały zacieśnianiu współpracy między obiema grupami. Możliwość dzielenia się kulturą, wspólne realizowanie programowych zadań prowadziły do współdziałania i bliższego poznania. Z czasem okazjonalne inicjatywy przekształcały się w bardziej trwałe, choć nadal nieformalne, wspólnoty społeczne.

Kursy języka polskiego prowadzone przez ELEOS realizowane były w ramach kilkuzadaniowych projektów. Zazwyczaj towarzyszyły im²⁶:

- programy integracyjne i rozwojowe w świetlicach integracyjnych dla młodzieży i dorosłych,
- eventy integracyjne (często połączone z koncertem, wystawą, świętowaniem jubileuszu, itp.),
- szkolenia wolontariuszy (utworzono Centrum Wolontariatu) i innego rodzaju szkolenia,
- obozy i kolonie dla dzieci i młodzieży (sporadycznie obozy

---

²⁶ Wyjątek stanowiły niezwykle rzadkie edukacyjne programy jednokomponentowe, np. kursy finansowane przez Kancelarię Prezesa Rady Ministrów (Archiwum Bieżące Prawosławnego Metropolitalnego Ośrodka Miłosierdzia ELEOS,teczka: Projekty jednorazowe 2022/projekt Kancelarii Prezesa Rady Ministrów).

z elementami językowymi),

- poradnictwo i infolinia: ok. 80% uczestników kursów (z wyjątkiem I turnusu) wcześniej już korzystało z tego rodzaju wsparcia,
- programy wsparcia finansowego.

Taka konstrukcja programów sprzyjała aktywizacji społeczności uchodźczej. Uchodźcy uczestnicząc w jednej formie aktywności, dostawali informację o kolejnych. Byli zachęcani do zaangażowania i rozwijania pozostałych form integracji, wchodzenia w społeczność lokalną. Wiedzę zdobytą na kursach językowych mogli od razu wykorzystać, przekonać się o jej skuteczności i zidentyfikować swoje deficyty. Jednocześnie proponowano im kolejne narzędzia ich przezwyciężania. Ponieważ proces ten dotyczył większej, zazwyczaj już znanej im grupy, łatwiej było przełamać naturalne obawy, poczucie skrępowania bądź wstydu i przystąpić do nowego projektu. Spotkania eventowe, o mniej formalnym charakterze, na których dodatkowo prezentowana była również ukraińska kultura i tradycje jako wzbogacające polską przestrzeń społeczną, wzmacniały wśród uchodźców poczucie własnej wartości, narodową dumę i otwartość na społeczność goszczącą. Łatwiej nawiązywali więc nowe kontakty, a angażując się w sprawy lokalne, stopniowo zaczęli utożsamiać się z daną społecznością i stawać się częścią lokalnej wspólnoty. Warunkiem niezbędnym była tu jednak komunikacja z otoczeniem, czyli to, czego uczono na kursach językowych. Na przykład w dniu 15.06.2025 w ramach projektu realizowanego we współpracy z Kościołem Prezbiteriańskim USA „Integracja społeczna i wsparcie aktywności zawodowej ukraińskich uchodźców w Polsce” przy Katedrze św. Marii Magdaleny w Warszawie zorganizowany został event pod nazwą „1700 lat I Soboru Powszechnego”. W programie znalazł się koncert 3 katedralnych chórów (łącznie 80 osób), 3 krótkie prelekcje historyczno-teologiczne, które zgromadziły ponad 500 słuchaczy. Ostatnim elementem eventu było integracyjne spotkanie w ogrodzie katedralnym (z muzyką ludową, standardami operowymi, poczęstunkiem, grami i zabawami dla dzieci i młodzieży, drobnymi upominkami), w którym

udział wzięło ok. 550 osób (nie wszyscy uczestniczyli w pierwszej części). Na spotkanie zaproszono uczestników wszystkich 5 grup językowych wraz z ich rodzinami. Uczestnicy spotkali się tu ze społecznością parafii św. Marii Magdaleny, którą tworzą prawosławni różnych narodowości, z członkami chórów i ich rodzinami (różnych narodowości i wyznania). Wartością dodaną, obok możliwości praktycznego wykorzystania zdobytych umiejętności językowych, była możliwość głębszej integracji z lokalną społecznością, wymiana doświadczeń w gronie społeczności uchodźczej, dzielenie się doświadczeniami, nawiązywanie szerokich kontaktów prywatnych i zawodowych. Każdy z uczestników wniósł do spotkania własny, niepowtarzalny wkład: jedni oferowali śpiew, inni refleksje o charakterze naukowym, jeszcze inni samą obecność, poczucie humoru, uśmiech, umiejętność uważnego słuchania lub praktyczną radę. Pojawiły się również konkretne propozycje wsparcia, takie jak oferta pracy czy mieszkania. Każdy dzielił się tym, czym dysponował, a wszyscy uczestnicy zyskiwali. Najistotniejsze jednak było to, że w wyniku tych interakcji kształtowała się wspólnota.

6. Podsumowanie: jak długo przetrwa ta wspólnota?

Agresja Rosji na Ukrainę 2022 r. doprowadziła do głębokich, negatywnych przemian w skali całej Europy. Oprócz fizycznego zniszczenia naszego wschodniego sąsiada skutkowała ona rozpadem wielu wspólnot – od rodzinnych na terenie Ukrainy, poprzez wspólnoty międzynarodowe na linii Ukraina – Rosja, aż po relacje o charakterze globalnym. Dążenie do podporządkowania sobie świata, symbolicznie przypominające próbę wzniesienia nowej „wieży Babel”, przyczyniło się do erozji dotychczasowego porządku międzynarodowego, postrzeganego jako względnie stabilny i przewidywalny. Dawni sąsiedzi, czy to na pograniczu ukraińsko-rosyjskim, czy też w ramach Unii Europejskiej, przestali mówić tym samym językiem wartości i interesów. Słowacja i Węgry już nie mówią tym samym językiem co ich europejscy partnerzy. Rosja sięgnęła po niezrozumiały w realiach XXI w. język siły. Z kolei Stany

Zjednoczone poprzez częste zmiany stanowisk, wzbudzają nieufność wobec składanych deklaracji. Nawet relacje polsko-ukraińskie napotykały poważne trudności, czego wyrazem są spory dotyczące handlu pszenicą i rzepakiem. W efekcie obserwujemy sytuację przypominającą odwrócony obraz wydarzeń w dniu Pięćdziesiątnicy: pada wiele słów, ale nie budzą one zaufania, a zamiast porozumienia rodzą sceptycyzm, a niekiedy nawet szyderczy śmiech.

Choć dopiero wojna w tak wyraźny sposób uwrażliwiła nas na problem rozpadu wspólnoty, zjawisko to istniało już wcześniej. Relacje międzyludzkie zostały w dużej mierze ograniczone, zamknięte w małym, metalowym pudełku technologii 5G. Na poziom smartfonów przeniesiono sferę kontraktu, rozmowy, wymiany doświadczeń, w wyniku czego komunikacja on-line zaczęła wypierać bezpośrednie relacje. Spotkanie twarzą w twarz – zarówno człowieka z człowiekiem, jak i stworzenia ze Stwórcą – uległo zanikowi, i to nawet bez konieczności odwoływania się do kategorii grzechu pierworodnego. W telefonie komórkowym człowiek zdaje się trzymać w swym ręku cały świat, ale nie tworzy z nim wspólnoty. Jest sam, częściej słucha niż mówi, zapomina, w jaki sposób mówić, by zostać rzeczywiście usłyszanym. W konsekwencji jego słowo traci swoją sprawczą moc i zdolność budowania relacji.

ELEOS obserwuje powyższe zjawiska z niepokojem, ale i z nadzieją. Boże Słowo pierwotnie rozbrzmiało w ciszy – pojawiło się i rozpoczęło akt twórczy. Może więc warto współczesny deficyt komunikacji i relacji odczytywać nie tylko jako kryzys, ale również przestrzeń otwierającą się na narodzenie nowego „słowa”. W tym sensie wydarzenia z lutego 2022 r. można interpretować symbolicznie: podobnie jak w dniu Pięćdziesiątnicy przemówił apostoł Piotr, tak również Polska „przemówiła” w obliczu wojny i została zrozumiana. Za słowami poszły czyny. Świat otworzył się na Ukrainę, jednocząc się wokół potrzeby i chęci udzielenia jej wsparcia. W ten sposób – w makroskali – ukształtowała się wspólnota działania i odpowiedzialności.

W mikroskali ELEOS i wiele innych organizacji pomocowych, instytucji, osób prywatnych „przemówiło” na miarę swych możliwości i głos ich również został usłyszany. Wcześniej jednak podmioty te musiały wsłuchać się w głos potrzebujących, zapytać, czego potrzebuje uchodźca. Potraktowały go jak partnera dialogu, a nie tylko jako petenta i beneficjenta, który powinien być wdzięczny. Później zaproponowały rozwiązanie. Dopiero takie słowo zjednoczone z czynem staje się językiem dialogu i wspólnoty.

Uczestnicy kursów językowych prowadzonych przez ELEOS oraz ich organizatorzy dostrzegają korzyści płynące z realizowanych zadań. Obejmują one zarówno wzmacnianie potencjału zawodowego i kompetencji kursantów, jak również proces ich integracji wewnątrz grup kursowych i z polskim społeczeństwem. Nabyta wiedza i umiejętności czynią kursantów aktywnymi uczestnikami polskiego rynku pracy, życia społecznego i sprzyjają otwartości na sąsiadów. Stają się oni realną częścią społeczeństwa przyjmującego, a zarazem współtwórcami wspólnoty. Forma i program zajęć w przeważającej mierze odpowiadały rzeczywistym potrzebom zainteresowanych, choć uczestnicy oczekiwaliby też zwiększenia liczby zajęć z zakresu gramatyki czy ćwiczeń pisowni, ale w sposób konsultowany z samymi zainteresowanymi i modyfikowany zgodnie z ich sugestiami. Powinno się również dążyć, by jak najwięcej kursantów przystępowało do państwowych egzaminów językowych. Za najważniejszy rezultat udziału w kursach należy uznać podniesienie poziomu postrzegania własnej wartości uczestników, wzrost ich aktywności i chęć poszerzania kompetencji językowych. Jest to również nasz sukces, bo dzięki temu nasza wspólnota wzbogaca się o coraz bardziej świadome, zaangażowane i aktywne jednostki.

Jak długo będzie trwała ta wspólnota? Czy istnieje tylko dlatego, że trwa wojna, która w dziwny sposób jest jednak czynnikiem sprzyjającym poszukiwaniu i budowaniu wspólnoty? Czy z chwilą zawarcia pokoju poczucie wspólnoty zacznie słabnąć? Z pewnością istnieje takie

niebezpieczeństwo. Doświadczenie uchodźstwa i trudności związane z organizacją życia na obczyźnie skłaniały uchodźców do aktywnego poszukiwania wspólnoty. Początkowo była to „wspólnota lęku i słabości”, wraz z upływem czasu uchodźcy coraz bardziej integrowali się z polskim społeczeństwem, stając się jego pełnoprawną i kreatywną częścią. Nie tylko korzystali z polskiego systemu prawnego i gospodarczego, ale i zasilali go swymi umiejętnościami, doświadczeniem i wymiernymi korzyściami. Wchodzili we wspólnotę początkowo z konieczności, stopniowo również dlatego, że mogli jej coś oferować i ją współtworzyć. W tym procesie MUSZĘ ustąpiło miejsca CHCĘ.

Jak długo będzie trwała ta wspólnota? To niewłaściwe pytanie. Po pierwsze proces jej tworzenia jeszcze się nie zakończył. Jeszcze wiele osób jest „poza systemem”. W kolejce czekają kolejni Ukraińcy a także inne narodowości, Białorusini czy Rosjanie. Dla nich także trzeba znaleźć odpowiednie słowa i kursy, stworzyć właściwy język wzajemnej komunikacji, a z czasem też wspólnotę, w której będzie miejsce dla wszystkich. Właściwe pytanie brzmi więc: co jeszcze możemy zrobić, by lepiej się komunikować z bliźnim, niezależnie od jego poglądów i pochodzenia, oraz jak poszerzać i wzmacniać wspólnotę, którą udało się zbudować w tych trudnych czasach?

Bibliografia

Źródła

Archiwum Bieżące Prawosławnego Metropolitalnego Ośrodka Miłosierdzia ELEOS.

„Badanie pilotażowe uchodźców z Ukrainy.” 2022. *Urząd Statystyczny w Rzeszowie*. Dostęp 2025.01.30. https://rzeszow.stat.gov.pl/download/gfx/rzeszow/pl/defaultaktualnosci/780/207/1/1/ulotka_badanie_pl.pdf.

Biblia ekumeniczna to jest Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu z Księgami Deuterokanonicznymi. Przekład ekumeniczny z języków oryginalnych. 2017. Warszawa: Towarzystwo Biblijne w Polsce.

- Biblia ekumeniczna to jest Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu z Księgami Deuterokanonicznymi. Przekład ekumeniczny z języków oryginalnych.* 2017. Warszawa: Towarzystwo Biblijne w Polsce.
- Bukowski, Maciej, i Maciej Duszczyk. 2022. *Gościenna Polska 2022+*. Warszawa: WiseEuropa. Dostęp 2024.12.18. <https://wise-europa.eu/wp-content/uploads/2024/05/Raport-Goscienna-Polska-2022.pdf>.
- Centrone, Maria Rosaria, i Anna Gromada, Ivan Posylnyi. 2023. „Bez wątpienia jest tu fajnie; ale prawdziwy dom, to własny dom... Badanie subiektywnego dobrostanu dzieci i młodzieży mieszkających w Polsce w obliczu wojny w Ukrainie.” *Unicef.org*. Dostęp 2024.12.11. <https://www.unicef.org/eca/media/32336/file/Raport%20E2%80%9EBez%20w%C4%85tpienia%20jest%20tu%20fajnie;%20ale%20prawdziwy%20dom,%20to%20w%C5%82asny%20dom...%E2%80%9D.pdf>.
- Charakter migracji w Polsce. Raport z badania ankietowego.* 2023. Warszawa: Narodowy Bank Polski – Departament Statystyki. Dostęp 2025.01.16. https://nbp.pl/wp-content/uploads/2023/04/Sytuacja-zyciowa-i-ekonomiczna-migrantow-z-Ukrainy-w-Polsce_raport-z-badania-2022.pdf.
- Health of refugees from Ukraine in Poland 2022 Household survey and behavioural insights research Report, February 2023.* 2023. Np.: World Health Organization/Statistics Poland. Dostęp 2024.02.18. https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/6377/7/1/1/raport__who_21.02.pdf.
- „Monitoring Sytuacji Uchodźców z Ukrainy w Polsce. Raport. Q1 2024: Styczeń – Marzec.” 2024. *RESCUE.ORG*. Dostęp 2024.06.27. <https://www.rescue.org/sites/default/files/2024-06/IRC%20Q1%20PM%20Report%20PL.pdf>.
- „Odbiór społeczny i integracja uchodźców z Ukrainy.” 2022. *UKREF Research Report 1*. Dostęp: 2024.01.15. https://socjologia.amu.edu.pl/images/UkRef2022_raport_05_2022_POL.pdf.

- „Raport 2023.” 2023. *Caritas Polska*. Dostęp: 2024.03.29. <https://caritas.pl/wp-content/uploads/2024/07/raport-caritas-pl-2023.pdf>.
- „Sprawozdania Prawosławnego Metropolitalnego Ośrodka Miłosierdzia Eleos za rok 2024.” 2025. Dostęp 2025.02.16. <https://eleospolska.pl/sprawozdania>.
- Sytuacja życiowa i ekonomiczna migrantów z Ukrainy w Polsce – wpływ pandemii i wojny na Unia Metropolii Polskich*. Dostęp 2025.01.20. <https://metropolie.pl/artukul/34-mln-ukraincow-w-polsce-nowy-raport-unii-metropolii-polskich-1>.
- „Uchodźcy z Ukrainy w Polsce. Wyzwania i potencjał integracji.” 2022. *Monitor Deloitte*. Dostęp 2024.11.12. <https://branden.biz/wp-content/uploads/2022/10/pl-Uchodzcy-z-Ukrainy-w-Polsce-Report.pdf>.
- „Ukraina na drodze do Unii Europejskiej: realia i perspektywy w świetle doświadczeń Polski.” 2025. *Warsaw Enterprise Institute*. Dostęp 2025.05.17. <https://wei.org.pl/wp-content/uploads/2025/02/Ukainska-droga-do-Unii-Europejskiej.-Podsumowanie.pdf>.
- „Uwarunkowania integracji polsko-ukraińskiej dziś i jutro Kompetencje przyszłości wspierające integrację uchodźców z Ukrainy.” 2022. Dostęp 2025.02.20. https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/51247aa4-7f4c-4cbe-8e-75-0b80049d7107/Uwarunkowania_integracji_polsko-ukraińskiej_dzi_i_jutro_5_.pdf.

Opracowania

- Baluk, Walenty, i Mykola Doroszko, red. 2017. *Wojna hybrydowa Rosji przeciwko Ukrainie w latach 2014–2016*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Baszczak, Łukasz, i Agnieszka Wincewicz, Radosław Zyzik. 2023. *Polacy i Ukraińcy – wyzwania integracji uchodźców*. Warszawa: Polski Instytut Ekonomiczny Dostęp 2025.05.23. <https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2023/05/Wyzwania-integracji-.pdf>.

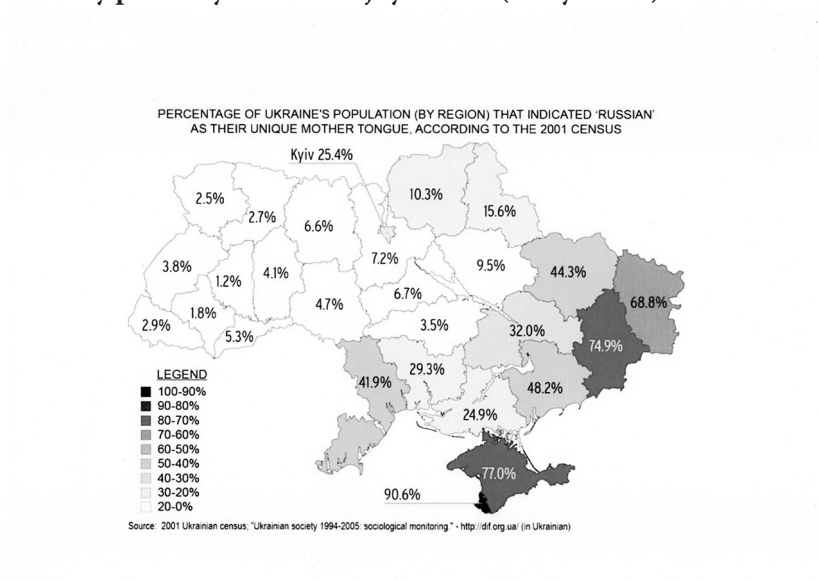
- Byś, Monika. 2022. „Wojna na Ukrainie na mapie – 26 najlepszych map, wykresów i filmów.” Dostęp 2025.03.25. <https://blog.ongeo.pl/wojna-na-ukrainie-na-mapie>.
- Chmielecka, Paulina. 2023. „Imigranci z Ukrainy w Polsce – wyzwania, szanse, zagrożenia i ryzyko adaptacji w kontekście funkcjonowania polityki społecznej na przykładzie województwa kujawsko-pomorskiego w latach 2014-2022.” Rozprawa doktorska, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Wydział Nauk o Polityce i Administracji. Dostęp 2024.12.27. https://www.ukw.edu.pl/download/64438/Chmielecka_Rozprawa_doktorska.pdf.
- Cierpiński, Zbigniew. 2007. „Konflikty zbrojne w Abchazji i Południowej Osetii a wybrane problemy bezpieczeństwa w stosunkach gruzińsko-rosyjskich.” *Wschodnioznawstwo* 1: 349-381. Dostęp 2025.02.11. <https://bazhum.muzhp.pl/media/texts/wschodnioznawstwo/2007-tom-1/wschodnioznawstwo-r2007-t1-s349-381.pdf>.
- Długosz, Piotr, i Liudmyła Kryvachuk, Dominika Izdebska-Długosz. 2022. „Problemy ukraińskich uchodźców przebywających w Polsce.” Dostęp 2024.12.19. <https://doi.org/10.31234/osf.io/rj2hk>.
- Frydrychowicz, Stefan. 2018. „Słowo wstępne – w poszukiwaniu istoty integracji społecznej.” W *Wyzwania integracji społecznej w Polsce*. Red. Stefan Frydrychowicz, 7-19. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum. Dostęp 2024.12.03. https://wydawnictwo.ignatianum.edu.pl/sites/wydawnictwo/files/publikacje_pdf/wyzwania_integracji_spolecznej_online.pdf.
- Gałęzowski, Marek. Nd. „II Rzeczpospolita. Społeczeństwo II Rzeczypospolitej.” www.polska1918-89.pl. Dostęp: 2024.12.18. <http://www.polska1918-89.pl/spoleczenstwo-ii-rzeczypospolitej,22.html>.
- Gruza, Dorota. 2024. *Język polski w biurze. Ćwiczenia dla obcokrajowców*. Warszawa: Edu&More.
- Herkt, Monika. 2023. „Język a proces integracji imigrantów i imigrantek – rola instytucji kultury. Przykład Poznański.” *Zarządzanie*

- w kulturze 24 (2): 69–86. Dostęp 2024.11.13. <https://doi.org/10.4467/20843976ZK.23.008.18574>.
- „Integracja.” Nd. *Słownik Języka Polskiego PWN*. Dostęp 2023.05.05. <https://sjp.pwn.pl/slowniki/integracja.html>.
- Jagodziński, Marek. 2015. „Trójjedyny Bóg jako Stwórca.” *Teologia w Polsce* 9 (1): 57–69. Dostęp 2025.05.10 <https://doi.org/10.31743/twp.2015.9.1.04>.
- Jasińska, Agnieszka. 2010. *Polski w pracy*. Berlin: Kolegium Języka i Kultury Polskiej.
- KAG 2014. „Krym: mapa językowa oraz podział administracyjny Autonomicznej Republiki Krymu [INTERAKTYWNA MAPA].” 2014. *DziennikZachodni.pl* Dostęp 2025.01.11. <https://dziennikzachodni.pl/krym-mapa-jezykowa-oraz-podzial-administracyjny-autonomicznej-republiki-krymu-interaktywna-mapa/ar/3355883>.
- Kornniyuk, Andriy. 2016. „Nauka języka w integracji uchodźców – doświadczenia innych państw.” *Instytut Spraw Publicznych. Program Polityki Migracyjnej*. Dostęp: 2026.02.26. https://www.isp.org.pl/uploads/drive/oldfiles/Program%20Migracji%20i%20Polityki%20Rozwojowej/Jezyk_nauka.pdf.
- Kowalska, Marzena. 2009. *O biznesie po polsku. Wprowadzenie do języka biznesu. Podręcznik do nauki języka polskiego*. Kraków: Universitas.
- Kusion, Mariusz. 2010. „Wojna rosyjsko-gruzińska w sierpniu 2008 roku i jej implikacje dla międzynarodowego bezpieczeństwa.” *Zeszyt Naukowy Muzeum Historii Polski* 4: 89–109. Dostęp 2025.02.16. https://bazhum.muzhp.pl/media/texts/zeszyt-naukowy/2010-tom-4/zeszyt_naukowy-r2010-t4-s89-109.pdf.
- Łoski, Włodzimierz. 2007. *Teologia mistyczna Kościoła Wschodniego*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Mencel, Jolanta. 2012. „Mniejszość ukraińska w Polsce – kwestie wyznaniowe i religijne.” *Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość* 9: 83–99.

- Dostęp 2023.11.21. https://bazhum.muzhp.pl/media/texts/studia-gdanskie-wizje-i-rzeczywistosc/2012-tom-9/studia_gdanskie_wizje_i_rzeczywistosc-r2012-t9-s83-99.pdf.
- Meyendorff, John. 2007. *Teologia bizantyjska. Historia i doktryna*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- „Mieszkańcy II Rzeczypospolitej: struktura społeczna i narodowości.” Nd. *Zintegrowana Platforma Edukacyjna*. Dostęp 2025.03.30. <https://zpe.gov.pl/a/przeczytaj/D14p8f4yL>.
- Piłat-Borcuch, Magdalena. 2013. „Pomiędzy tożsamością osobową a podstawą społeczną.” *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Seria: Organizacja i Zarządzanie* 65:317-327 Dostęp 2025.03.12. https://yadda.icm.edu.pl/baztech/element/bwmeta1.element.baztech-30fb4e6a-ea41-4381-a351-b024b4d37499/c/pilat_OiZ_65_2013.pdf.
- „Polska pomoc dla Ukrainy.” 2024. *Prezydent.pl*. Dostęp 2024.12.22. <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/polska-pomoc-dla-ukrainy-plen,93620>.
- Sakowicz-Boboryko, Agnieszka. 2010. „Edukacja integracyjna jako szansa dla wszystkich – założenia a rzeczywistość.” W *Edukacja dziecka – mity i fakty*. Red. Elżbieta Jaszczyszyn, Jolanta Szada-Borzyszkowska, 585-593. Białystok: Trans Humana. Wydawnictwo Uniwersyteckie. Dostęp 2025.03.20. https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/2793/1/Agnieszka%20Sakowicz-Boboryko_Edukacja%20integracyjna%20jako%20szansa%20dla%20wszystkich%20e2%80%93%20za%c5%82o%c5%bcenia%20a%20rzeczywisto%c5%9b%c4%87.pdf.
- Sekściński, Adam. 2012. „Eschatologiczny obraz Boga w listach św. Jana.” *wiara.pl*. Dostęp 2025.01.13. <https://biblia.wiara.pl/doc/1061349.eschatologiczny-obraz-boga>.
- Szlachta, Agnieszka, i Krzysztof. Flasiński. 2024. „Nauczanie języka polskiego jako obcego uchodźców wojennych z Ukrainy w świetle

badań ankietowych.” *HETEROGLOSSIA Studia kulturoznawczo-filologiczne* 16: 251-271. Dostęp 2025.01.20. https://wydawnictwo.byd.pl/userfiles/files/Heteroglossia24_16-SzlachtaFlasinski.pdf.

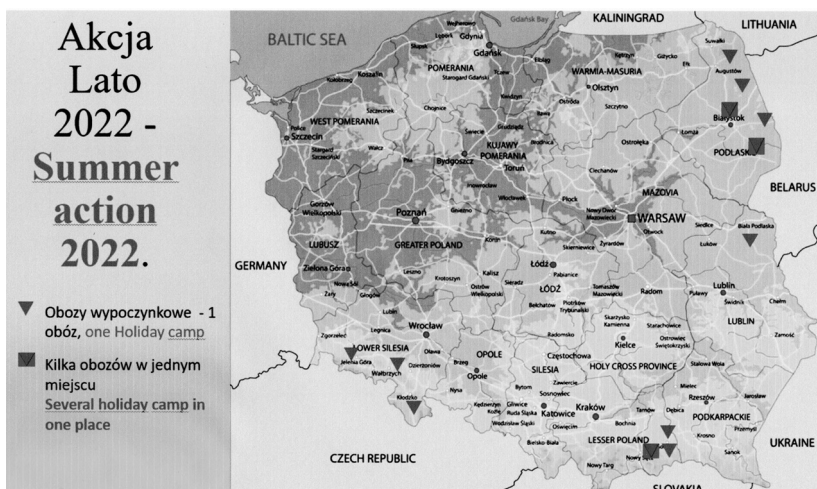
Aneks 1. Procentowy udział języka rosyjskiego w obwodach Ukrainy przed wybuchem wojny 2022 r. (za Byś 2022)

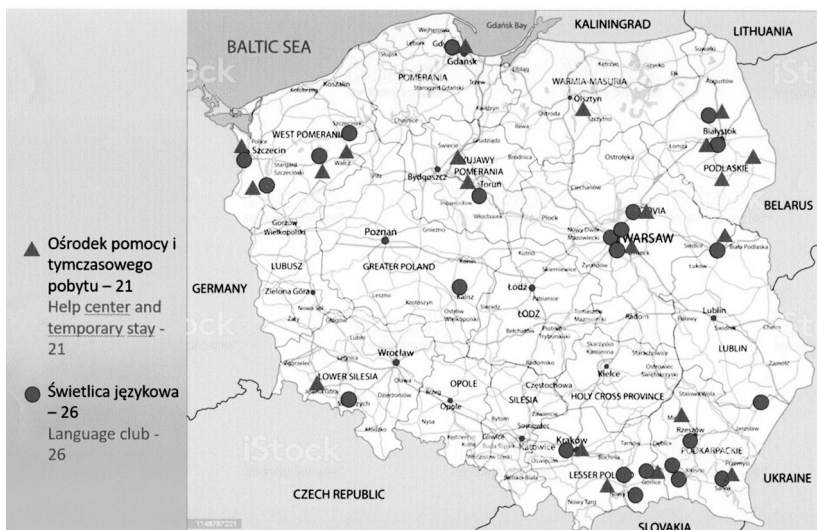
Aneks 2. Podział terytorium Ukrainy pod względem dominacji języka ludności (za KAG 2014).

Aneks 3. Obozy i kolonie integracyjne zorganizowane przez ELEOS w roku 2022 (projekt własny).

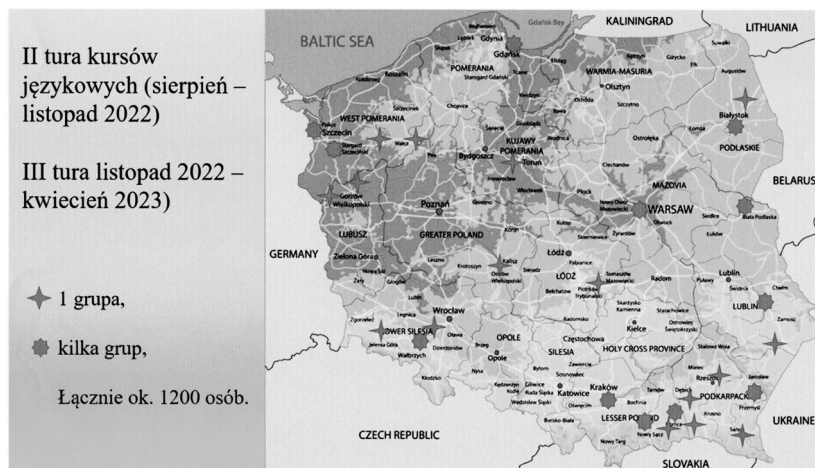

Aneks 4. Mapa zaangażowania ELEOS. Ośrodki pomocowe i świetlice językowe – rok 2023 (projekt własny).

Aneks 5. Lokalizacja kursów językowych ELEOS (II i III tura 2022) (projekt własny).

Aneks 6. Charakterystyka uczestników kursów językowych ELEOS na dzień 31.01.2023 (projekt własny ELEOS; Archiwum Bieżące Prawosławnego Metropolitalnego Ośrodka Miłosierdzia ELEOS, Kursy językowe)

Rozliczenie osobowe osób uczestniczących w kursach językowych w ramach współpracy IOCC i ELEOS
stan na dzień 31.01.2023
(dane według: 1 – ankiety ok. połowki kursu, 2 – zgłoszenia wstępnego)

L. p.	Ośrodek/ miasto	Dane według gł. 2	Ogólna liczba osób	Liczba grup język.	Uchodzący wojenni z Ukrainy	Inne narodowości	Kobiety	Mężczyźni	Dzieci i do 18 lat	Samotni a matka	Seniorzy powyżej 60 lat	Niepełnospołężni	Wiesi	Miasto małe- do 50 tys.	Miasto duże- ponad 50 tys.
1	Białka Podlaska	1	54	3	54	-	40	0	14	0	12	2	-	-	+
2	Biłystok	2	17	1	16	1	15	0	2	0	2	0	-	-	+
3	Bydgoszcz	1	35	2	35	-	18	0	17	2	14	0	-	-	+
4	Bytom	1	17	1	17	-	11	0	6	1	5	0	-	-	+
5	Częstochowa	1	45	3	45	6	28	6	11	2	7	2	-	-	+
6	Gdańsk	1	47	3	45	2	38	2	7	0	3	1	-	-	+
7	Głogów	1	17	1	17	0	1	0	16	0	0	0	-	-	+
8	Gorlice	112	48	3	46	2	36	1	11	2	4	0	-	-	+
9	Gorzów Wielkopolski	1	17	1	17	0	8	1	8	0	5	0	-	-	+
10	Jelenia Góra	1	17	1	17	0	9	0	8	1	0	0	-	-	+
11	Komarnica	1	16	1	16	0	10	0	6	1	2	0	-	-	+
12	Kraków	1	105	6	100	5	73	4	28	7	23	4	-	-	+
13	Krynica-Zdrój	1	31	2	31	0	18	2	11	2	4	0	-	-	+
14	Łódź	1	18	1	17	1	10	0	8	1	3	0	-	-	+
15	Morochów	1	34	2	34	0	15	2	17	2	4	0	-	-	+
16	Plotników Trybunalski	1	32	2	32	0	20	2	9	14	5	2	-	-	+
17	Przemysł	1	36	2	36	0	20	4	12	3	3	0	-	-	+
18	Radom	1	17	1	17	0	8	2	7	1	4	0	-	-	+
19	Sanok	1	18	1	17	1	11	1	6	0	5	0	-	-	+
20	Stargard Szczeciński	1	51	3	50	1	25	5	21	3	7	2	-	-	+
21	Świdnica	112	20	1	20	0	13	0	7	1	3	0	-	-	+
22	Wałbrzych	1	17	1	17	5	7	5	5	0	0	0	-	-	+
23	Wałcz	1	19	1	18	1	9	3	7	1	4	0	-	-	+
24	Warszawa Leśna	1	16	1	16	0	9	2	5	0	4	0	-	-	+
25	Warszawa Praga	112	125	8	117	7	75	8	42	7	28	5	-	-	+
26	Warszawa Wola	1	34	2	34	0	15	2	17	2	5	2	-	-	+
	RAZEM		913	53	881	32	552	52	293	53	156	20	-	-	+

Aneks 7. Przykładowa ankieta uczestnika kursu językowego (III tury) (projekt własny ELEOS, Archiwum Bieżące Prawosławnego Metropolitalnego Ośrodka Miłosierdzia ELEOS, Kursy językowe).

Global Ministries • The United Methodist Church

ANKIETA
uczestnika kursu języka polskiego

Kiedy uczestniczyłeś w kursie języka polskiego? (podaj miesiące i rok):

listopad 2023 - marzec 2024

Gdzie odbywał się kurs języka polskiego? (miejscowość):

Przedsta-bio-ka

Kto prowadził kurs? (jaka organizacja, parafia):

Parafia Prawosławna pw. Świętej Trójcy

Należy wybrać jedną odpowiedź lub więcej zaznaczając kółkiem właściwy podpunkt (A,B,C...). W niektórych punktach należy wpisać własne uwagi/opinie.

1. Do jakiej grupy wiekowej należysz:

- A. poniżej 18 lat
- B. 19-40 lat
- ☒ C. 41-60 lat
- D. 61 lat i więcej

2. Czy jesteś osobą niepełnosprawną:

- A. tak
- ☒ B. nie

3. W jaki sposób dowiedziałeś się o kursie?

- A. ze stron internetowych ELEOS: eleospolska.pl, ukraina.cerkiew.pl, Facebook itp.
- B. z plakatów
- C. od innych osób
- ☒ D. w inny sposób (podać jaki) *w kościele*

4. Czy kurs ułatwił ci rozumienie języka polskiego i porozumiewanie się nim w życiu codziennym?

- ☒ A. tak
- B. nie

Jeśli zaznaczyłeś pkt A to napisz w czym najbardziej *rozumiem z lekcji*
... i ... codziennie ... czynności

Jeśli zaznaczyłeś pkt B to napisz, dlaczego.....

.....

5. Jeśli pracujesz zawodowo, to czy kurs pomógł ci w pracy?

A. Tak

Jeśli zaznaczyłeś pkt A, to napisz jak i w czym dokładnie.....

..... z polskimi kolegami

B. pomógł mi znaleźć pracę (pomógł mi zmienić pracę na lepszą)

C. nie pomógł mi

D. nie pracuję

6. Czy liczba zajęć na kursie (75 godzin) była dla ciebie wystarczająca?

A. tak

☒ B. nie

Jeśli zaznaczyłeś pkt B, to napisz, dlaczego i czego brakowało na zajęciach.....

..... chciałbym się dalej uczyć

7. Jak oceniasz metody nauczania stosowane przez nauczyciela?

☒ A. bardzo dobrze

B. dobrze

C. średnio

D. niemiernie

8. Jak oceniasz dobór materiałów dydaktycznych przez nauczyciela (podręcznik, zeszyty ćwiczeń)?

☒ A. bardzo dobrze

B. dobrze

C. średnio

D. niemiernie

9. Jak oceniasz stronę organizacyjną kursu (informacja, zapisy, terminy, sala dydaktyczna itp.)?

☒ A. bardzo dobrze

B. dobrze

C. średnio

D. niemiernie

10. Które elementy zajęć były dla ciebie najbardziej przydatne?

- Jeśli zaznaczyłeś pkt B to napisz, dlaczego.....
.....
5. Jeśli pracujesz zawodowo, to czy kurs pomógł ci w pracy?
- A. Tak
- Jeśli zaznaczyłeś pkt A, to napisz jak i w czym dokładnie ..... *rozumiem*.....
..... *z pomocą moich kolegów*.....
- B. pomógł mi znaleźć pracę (pomógł mi zmienić pracę na lepszą)
- C. nie pomógł mi
- D. nie pracuję
6. Czy liczba zajęć na kursie (75 godzin) była dla ciebie wystarczająca?
- A. tak
- ☒ B. nie
- Jeśli zaznaczyłeś pkt B, to napisz, dlaczego i czego brakowało na zajęciach.....
..... *chciałbym się dalej uczyć*.....
7. Jak oceniasz metody nauczania stosowane przez nauczyciela?
- ☒ A. bardzo dobrze
- B. dobrze
- C. średnio
- D. miernie
8. Jak oceniasz dobór materiałów dydaktycznych przez nauczyciela (podręcznik, zeszyty ćwiczeń)?
- ☒ A. bardzo dobrze
- B. dobrze
- C. średnio
- D. miernie
9. Jak oceniasz stronę organizacyjną kursu (informacja, zapisy, terminy, sala dydaktyczna itp.)?
- ☒ A. bardzo dobrze
- B. dobrze
- C. średnio
- D. miernie
10. Które elementy zajęć były dla ciebie najbardziej przydatne?

B. ****

C. ***

D. **

16. Jakiej wiedzy i umiejętności najbardziej ci dzisiaj brakuje i chciałbyś je zdobyć na wyższym poziomie kursu? Wymień 3 najważniejsze.

A. ..... gramatyka

B. ..... słownictwo

C. ....

17. Czy chciałbyś kontynuować zajęcia z języka polskiego na poziomie wyższym?

☒ A. Tak

jeśli chcesz, aby powiadomić cię o takim kursie zostaw poniżej swoje dane kontaktowe

(..... Kosma Papadimitriou .....)

B. nie

18. Czy ten rodzaj kursu poleciłbyś swoim znajomym?

☒ A. tak

B. nie

19. Dodatkowe informacje – tu możesz wpisać swoje uwagi, spostrzeżenia, opinie itp.:

.....
.....
.....

miejsowość Bielko-Biala data 26-3-2024

Dziękujemy za wypełnienie Ankiety.

Aneks 9. Podsumowujące zestawienie wyników ankiet kursantów z Gładyszowa (projekt własny ELEOS; Archiwum Bieżące Prawosławne Metropolitalnego Ośrodka Miłosierdzia ELEOS, Kursy językowe).

ZESTAWIENIE ANKIET DOT. KURSU JĘZYKA POLSKIEGO - POM. DIECEZJI PRZEMYSKO-GÓRLICKIEJ
TERMIN KURSU LISTOPAD 2022- MARZEC 2023 GŁADYSZÓW

1	Ilość uczestników kursu (liczba uzupełnionych ankiet)	15		
2	Czy ilość godzin kursy była wystarczająca (90 h)?	tak 0	nie 15	brak odpowiedzi 0
3	Czy czegoś na nim brakowało jeśli chodzi o program	tak 15	nie 0	brak odpowiedzi 0
4	Wymień 3 najważniejsze braki	ćwiczeń z gramatyki, ortografii, interpunkcji		
5	Co było najważniejszą zaletą jeśli chodzi o program (najczęstsze odpowiedzi)	ciekawe zajęcia, gry, słownictwo		
6	Czy kurs języka polskiego pomógł ci w życiu zawodowym?	tak 15	nie 0	brak odpowiedzi 0
7	Dlaczego/ak? (najczęstsze odpowiedzi)	lepsze rozumienie języka i mówienie		
8	Czy kurs języka polskiego pomógł ci w codziennym życiu (szkoła, urzędy)?	tak 15	nie 0	brak odpowiedzi 0
9	Dlaczego/ak? (najczęstsze odpowiedzi)	lepiej mówię po polsku z koleżankami i nauczycielem		
10	Czy kurs języka polskiego pomógł ci nawiązać, rozwijać, pogłębić kontakty z sąsiadami/polskim społeczeństwem?	tak 15	nie 0	brak odpowiedzi 0
11	Dlaczego/ak? (najczęstsze odpowiedzi)	lepiej mówię po polsku i rozumiem		
12	Czy chciałbyś kontynuować zajęcia z języka polskiego na kursie zaawansowanym?	tak 15	nie 0	brak odpowiedzi 0
13	Czy powinny się one zakończyć egzaminem i otrzymaniem certyfikatu (B1 średniozaawansowany)?	tak 15	nie 0	brak odpowiedzi 0
14	Czy brak takiego kursu może w jakiś sposób negatywnie wpłynąć na twoje życie w Polsce?	tak 15	nie 0	brak odpowiedzi 0
15	Jeśli TAK to wymień najbardziej negatywne wpływy (najczęstsze odpowiedzi)	trudności w rozmowach, w rozumieniu napisów, problem ze zrobieniem zakupów,		
16	Jakie zagadnienia chciałbyś poznać na takim kursie? Czego - jakich wiadomości i umiejętności najbardziej ci dzisiaj brakuje? (najczęstsze odpowiedzi)	gramatyka, słownictwo, ortografia		
17	Czy znasz kogoś kto potrzebuje kursu języka polskiego w stopniu podstawowym	tak 2	nie 13	brak odpowiedzi: 1
18	Czy znasz kogoś kto potrzebuje kursu języka polskiego w stopniu zaawansowanym	tak 15	nie 0	brak odpowiedzi 0
19	Czy chcesz wziąć udział w zaawansowanym kursie	tak 15	nie 0	brak odpowiedzi 0

13	CO NAJBARDZIEJ PODOBAŁO SIĘ PODCZAS KURSU:										
		1	DOBRA ATMOSFERA	PROWADZĄCY ZAŁĘCZKA	CIEKAWY PROGRAM	SPOSÓB PROWADZENIA	PRZEBYWA NIE W SZKOLE	PROWADZĄCY ZAŁĘCZKA	METODA PROWADZENIA ZAŁĘCZKA	ROZMOWY	KONWERSACJE
		2	KOMPETENCJE NAUCZYCIELA	METODA NAUCZANIA	POZYTYWNA ATMOSFERA	GODZINNY LEKCYJNY	ORUPOWE ZADANIA	ZAANGAŻOWANIE GRUPEJ	ZADANIA DOMOWE	GRY	POZNANIE GRAMATYKI
		3	CIEKAWE ZAŁĘCZKA	ĆWICZENIA	TECHNIKI NAUCZANIA	ĆWICZENIA		ATMOSFERA		CZYTANIE	ATMOSFERA
14	CO NIE PODOBAŁO CI SIĘ PODCZAS KURSU I DLACZEGO:										
		1	8 OS. MAŁO CZASU	1 OS. PRACE DOMOWE	1 OS. MAŁO GODZIN	2 OS. RÓŻNY WIEK UŻ. 2 OS. MAŁO GODZ.		MAŁO INTENSYWNIENIE	CZASU MAŁO		
		2		1 OS. DŁUGO GRAMATYKI			NIE PODANO	MAŁO SŁOWNICTWA			
		3									
15	OGÓLNY POZIOM ZADOWOLENIA Z KURSU:										
		*****	16	13	3	18	20	17	25	16	16
		****	15	2	0	0	0	4	4	0	0
		***	0	0	0	0	0	0	2	0	0
		**	0	0	0	0	0	0	0	0	0
16	JAKIEJ WIEDZY/UMIEJŹNOŚCI CI BRAKUJE I CHCEŚ ZDOBYĆ:										
		1	POPRAWNE MÓWIENIE	POZNACZANIE GRAMATYKI	GRAMATYKA	FLYNNY MÓWIENIE	FLYNNY MÓWIENIE	FLYNNY MÓWIENIE	DOBRE ROZUMIENIE	PISANIE	FLYNNY MÓWIENIE
		2	POPRAWNE PISANIE	POZASŁOWE MÓWIENIE	SWOBODA MÓWIENIA	FLYNNY MÓWIENIE	FLYNNY MÓWIENIE	WZOSŁOWIENIE SŁOWNICTWA	DOBRE PISANIE	ZNAJOMOŚĆ GRAMATYKI	SWOBODA PISANIE
		3	POZNANIE GRAMATYKI	WZOSŁOWIENIE SŁOWNICTWA	SZYBKIE CZYTANIE	SŁOWNICTWO	POZNANIE PISANIE		ROZUMIENIE	ORTOGRAFIA	CZYTANIE
17	CZY CHCIAŁBYŚ KONTYNUOWAĆ KURS NA POZIOMIE WYŻSZYM?										
		1	10	10	13	14	18	10	11	16	17

Ankieta 11. Kursy językowe 2023-2024 – charakterystyka grup (projekt własny ELEOS; Archiwum Bieżące Prawosławnego Metropolitalnego Ośrodka Miłosierdzia ELEOS, Kursy językowe).

L P	ZAGADNIENIE	BIAŁA PODL.	BIELSK O BIAŁA	BŁGOR AJ	BRZOZA	CIEPŁU C	CZĘSTOCH OWA	GDĄŃSK	GLADYS ZÓW	GORLIC E	JELEŃ GÓRA	KRAKÓ W	KRYNIC A	ŁÓDŹ
1	Czas trwania kursów	XI.23- III.24	XI.23- III.24	XI.23- III.24	XI.23- III.24	XI.23- III.24	XI.23- III.24	XI.23- III.24	XI.23- III.24	XI.23- III.24	XI.23- III.24	XI.23- III.24	XI.23- III.24	XI.23- III.24
2	Ilość zorganizowanych grup językowych	2	1	1	2	1	2	2	1	1	2	3	2	1
	a) w tym liczba grup na poziomie podstawowym	0	1	0	1	1	1	1	1	0	1	1	0	0
	b) w tym liczba grup na poziomie zaawansowanym	2	0	1	1	0	1	1	0	1	1	2	2	1
3	Łączna liczba godzin zrealizowanych zajęć dydaktycznych	150	75	75	150	75	150	150	76	84	180	225	150	75
4	Łączna liczba uczestników zapisanych i obecnych przynajmniej na 10 zajęciach (we wszystkich grupach)	35	20	15	23	20	31	40	16	15	40	51	28	18
5	Średnia frekwencja uczestników na zajęciach w I grupie	85,70%	65,00%	86,70%	86,96%	75,00%	95,00%	85,00%	95,00%	90,00%	80,00%	74,33%	90,00%	83,33%
6	Liczba osób ze wszystkich grup, które przystąpiły do egzaminu końcowego	30	15	13	23	20	30	40	16	15	34	49	28	18
7	Liczba osób, które zaliczyły egzamin końcowy i otrzymały certyfikat ukończenia kursu	30	15	13	23	20	30	40	16	15	34	47	26	18
8	Liczba osób z grup na poziomie zaawansowanym, które otrzymały dofinansowanie za egzamin państwowy	7	xxx	11		xxx	0	4	xxx	0	8	10	11	0

MOROCCHÓW	PIOTRKÓW	PRZEMYŚL	RADOM	STARGARD	STRZELCE KRAJ	ŚWIDNICA	WAŁBRZYCH	WAŁCZ	WARSZAWA WOLA	WARSZAWA CKP	WARSZAWA PRAGA	RAZEM
XI.23-III.24	XI.23-III.24	XI.23-III.24	XI.23-III.24	XI.23-III.24	XI.23-III.24	XI.23-III.24	XI.23-III.24	XI.23-III.24	XI.23-III.24	XI.23-III.24	XI.23-III.24	
2	2	2	1	2	1	2	1	2	2	1	1	40
1	1	1	0	1	0	1	0	1	1	0	0	15
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	25
150	150	150	75	187,5	75	150	75	150	150	75	75	3077,5
31	40	29	17	48	20	33	20	28	40	15	15	688
67,00%	93,00%	68,97%	90,00%	87,50%	95,00%	75,00%	75,00%	85,71%	94,00%	86,67%	86,67%	84,48%
31	38	29	17	47	20	27	20	28	40	13	13	654
31	38	29	17	47	20	25	20	28	40	14	13	649
0	12	2	0	11	0	1	2		8	7	4	98

Aneks 12. Kursy językowe 2024-2025 – charakterystyka uczestników (projekt własny ELEOS; Archiwum Bieżące Prawosławnego Metropolitalnego Ośrodka Miłosierdzia ELEOS, Kursy językowe).

ORGANIZATOR KURSU	UWAGI	ADRES	ILOŚĆ GRUP		UCZESTNICY Z LIST WG KRYTERIUM					
			BEZ DOPLATY ZA EGZAMIN	Z DOPLATĄ	KOBIETY	MĘŻCZYZNI	DZIECIEMŁO DOZIE DO 18 RZ	OD 19 DO 59 RZ	OD 60 RZ	
BIAŁA PODLASKA - BMP DIECEZJI LUBELSKO-CHEŁMSKIEJ		21-500 Biała Podlaska, ul. Żytnia 14	1	2	46	16	12	38	6	
BILGORAJ - PARAFIA PRAWOSŁAWNA pw. Św. JERZEGO		23-400 Bilgoraj, ul. Tarnogrodzka 3	0	1	10	5	1	14	0	
CIEPLICE (Jelenia Góra) PRAWOSŁAWNY DOM OPIEKI		58-560 Jelenia Góra - Cieplice, ul. Cieplicka 70A	0	1	11	2	0	13	0	
CZĘSTOCHOWA - PARAFIA PRAWOSŁAWNA pw. MIKOŁAJA		42-217 Częstochowa, ul. Kopernika 79	1	1	26	3	0	26	3	
GDĄSK - PARAFIA PRAWOSŁAWNA pw. MIKOŁAJA W GDĄSKU	ok	80-221 Gdańsk, ul. Traugotta 45	1	0	13	2	0	15	0	
GLADYSZÓW - PARAFIA PRAWOSŁAWNA pw. Narodzenia św. Jana Chrzciciela	nikt nie przystępuje do	Gładyszów 45, 38- 313 Uście Góreckie	0	1	15	0	14	1	0	
JELENIA GÓRA - PARAFIA PRAWOSŁAWNA pw. APOSTOŁÓW POTRPA I PAWŁA		58-560 Jelenia Góra - Cieplice, ul. Cieplicka 70A	0	2	30	7	4	27	6	
KRAKÓW - PARAFIA PRAWOSŁAWNA pw. ZASNECJA NMP	dotychczas opłaty i ew. 1 listy dod 1.04.2025	31-024 Kraków, ul. Świętosław 24	1	2	38	12	1	35	14	
KRYNICA ZDRÓJ - PARAFIA PRAWOSŁAWNA p.w. św. WŁODZIMIERZA	3 nowe osoby na czwartek	33-380 Krynicza, ul. Św. Włodzimierza 3	0	2	35	7	5	32	5	
LUBLIN - LUBELSKI INSTYTUT KULTURY PRAWOSŁAWNEJ		20-126 LUBLIN, ul. Reńska 15	1	1	21	8	9	19	1	
MOROCZÓW - PARAFIA PRAWOSŁAWNA p.w. SPOTKANIA PANSKIEGO		Morochów 15, 38- 542 Rąpanki	0	1	10	5	0	13	2	

PIOTRKÓW TRYBUNAŁSKI - PARAFIA PRAWOSŁAWNA pw. WSZYSTKICH ŚWIĘTYCH	1 osoba w kwintale, będzie nowa lista, sprawozdanie do korekty	97-300 Piotrków Trybunalski, ul. Ślomska 15	1	2	32	13	6	39	
PRZEMYŚL - PARAFIA PRAWOSŁAWNA pw. ZASNECJA NMP	2.06.2025 przebiebie listy czter / sprawozdanie pojęr do 6	37-700 Przemyśl, ul. 3 Maja 58	0	2	18	10	14	12	
STARGARD - PARAFIA PRAWOSŁAWNA App. PIOTRA I PAWŁA	ok	73-110 Stargard, ul. Nadbrzeżna 4	1	2	37	8	0	44	
ŚWIDNICA - PARAFIA PRAWOSŁAWNA pw. MIKOŁAJA		58-100 Świdnica, ul. Łokateckiego 49	1	1	27	2	0	25	
WAŁBRZYCH - PARAFIA PRAWOSŁAWNA p.w. WSZYSTKICH ŚWIĘTYCH		01-126 Warszawa, ul. Wołoska 138/140	1	0	13	1	0	2	
WARSZAWA WOLA - PARAFIA PRAWOSŁAWNA pw. św. JANA KLIMAKA		01-126 Warszawa, ul. Wołoska 138/140	0	2	28	11	0	37	
KRYNICA ZDRÓJ - UCZNIOWSKI KLUB SPORTOWY	ok	33-380 Krynicza, ul. Św. Włodzimierza 3	0	1	13	1	0	13	
WARSZAWA PRAGA (PROWADZONE PRZEZ PMOM ELEOS)	87000 wzrostprzebiebie przebiebie	03-402 Warszawa, Al. Solidarności 52	0	2	22	6	3	14	
WARSZAWA URSYNÓW PRAWOSŁAWNA PARAFIA pw. SOFII MĄDROŚCI BOŻEJ	aktualizacja listy osób typowanych / opłata na 2 osoby na czwartek	02-484 Warszawa ul. Półwiejska 50A	0	1	12	3	0	12	
PODSUMOWANIE:			9	27	487	122	69	431	

CHRZEŚCIJAŃSKA AKADEMIA TEOLOGICZNA
w WARSZAWIE

Rok LXVII

Zeszyt 2

ROCZNIK TEOLOGICZNY

[E-WYDANIE]

WARSZAWA 2025

REDAGUJE KOLEGIUM

prof. dr hab. Jakub Sławik – redaktor naczelny

dr hab. Jerzy Ostapczuk, prof. ucz. – zastępca redaktora naczelnego

prof. dr hab. Tadeusz J. Zieliński

dr hab. Borys Przedpełski, prof. ucz.

dr hab. Jerzy Sojka, prof. ucz. – sekretarz redakcji

MIĘDZYNARODOWA RADA NAUKOWA

JE metropolita prof. dr hab. Sawa (Michał Hrycuniak), ChAT

abp prof. dr hab. Jerzy Pańkowski, ChAT

bp prof. ucz. dr hab. Marcin Hintz, ChAT

prof. dr hab. Atanolij Aleksiejew, Państwowy Uniwersytet w Petersburgu

prof. dr Marcello Garzaniti, Uniwersytet we Florencji

prof. dr hab. Michael Meyer-Blanck, Uniwersytet w Bonn

prof. dr hab. Antoni Mironowicz, Uniwersytet w Białymstoku

prof. dr hab. Wiesław Przyczyna, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

prof. dr hab. Eugeniusz Sakowicz, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

prof. dr hab. Tadeusz Stegner, Uniwersytet Gdański

prof. dr Urs von Arx, Uniwersytet w Bernie

prof. dr hab. Piotr Wilczek, Uniwersytet Warszawski

Redakcja językowa – Kalina Wojciechowska
Korekta tekstów angielskich – Karen Wasilewska
Skład komputerowy – Jerzy Sojka

BWHEBB, BWHEBL, BWTRANSH [Hebrew]; BWGRKL, BWGRKN, and BWGRKI [Greek]

PostScript® Type 1 and TrueType fonts Copyright ©1994-2013 BibleWorks, LLC.

All rights reserved. These Biblical Greek and Hebrew fonts are used with permission
and are from BibleWorks (www.bibleworks.com)

eISSN: 2956-5685

Wydano nakładem
Wydawnictwa Naukowego ChAT
ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa, tel. +48 22 635-68-55
Objętość ark. wyd.: 9,8. Nakład: 100 egz.

SPIS TREŚCI

ARTYKUŁY

НАДЕЖДА МОРОЗОВА, <i>Неизвестное стихотворное сочинение о Малочаусовском старообрядческом соборе 1898 г.</i>	179
ANDRZEJ KUŹMA, <i>Zagadnienie nadawania autokefalii w procesie przygotowawczym do Wielkiego i Świętego Soboru Kościoła Prawosławnego</i>	207
ANATOLIY GRIGORIEVICH KOSICHENKO, <i>Orthodox understanding of the essence of man</i>	229
SŁAWOMIR PAWŁOWSKI, <i>Nowe Kościoły Charyzmatyczne – charakterystyka i aspekty ekumeniczne</i>	245
ANDRZEJ MIGDA, <i>Popularność vs świętość. Przemiany rytuału pentekostalnego w kontekście zmiany kodów kulturowych i treści pieśni religijnych</i>	281
DOMINIKA KOCHAN, <i>ICT w edukacji religijnej</i>	307
DOROTEUSZ SAWICKI, <i>Język jako narzędzie budowania wspólnoty. Biblijne podstawy i uchodźcze wyzwania – z doświadczenia Prawosławnego Metropolitalnego Ośrodka Miłosierdzia ELEOS</i>	327
ANNA RYGOROWICZ-KUŹMA, <i>Zapożyczenia z terminologii Kościoła rzymskokatolickiego w leksyce polskiego prawosławia. Latynizmy</i>	383
Wykaz autorów	398

Contents

ARTICLES

NADEŽDA MOROZOVA, <i>An Unknown Poem about the Malochausovsky Old Believers' Church Assembly of 1898</i>	179
ANDRZEJ KUŹMA, <i>The issue of granting autocephaly in the preparatory process for the Holy and Great Council of the Orthodox Church</i>	207
ANATOLIY GRIGORIEVICH KOSICHENKO, <i>Orthodox understanding of the essence of man</i>	229
SŁAWOMIR PAWŁOWSKI, <i>New Charismatic Churches – characteristics and ecumenical perspectives</i>	245
ANDRZEJ MIGDA, <i>Popularity vs sanctity. The transformation of Pentecostal ritual in the context of changing cultural codes and the content of religious songs</i>	281
DOMINIKA KOCHAN, <i>ICT in religious education</i>	307
DOROTEUSZ SAWICKI, <i>Language as a tool for building community. Biblical foundations and refugee challenges – from the experience of the Orthodox Metropolitan Center of Mercy ELEOS</i>	327
ANNA RYGOROWICZ-KUŹMA, <i>Borrowings from the terminology of the Roman Catholic Church in the lexis of Polish Orthodoxy. Latinisms</i>	383
List of authors	398

Wykaz autorów

Nadežda Morozova, nadja.moroz@gmail.com, Lietuvių kalbos institutas, P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius, Lietuva / Lithuania.

Andrzej Kuźma, a.kuzma@chat.edu.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Władysława Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa.

Anatoliy Grigorievich Kosichenko, anatkosichenko@mail.ru, Institute for Philosophy, Political Science and Religion Studies The Republic of Kazakhstan, 050010, Almaty city, str. Shevchenko 28.

Sławomir Pawłowski, slawomir.pawlowski@kul.pl, Sekcja Ekumenizmu, Instytut Nauk Teologicznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Al. Racławickie 14, 20-950 Lublin.

Andrzej Migda, andrzej.migda@ug.edu.pl, Instytut Antropologii Uniwersytetu Gdańskiego, ul. Jana Bażyńskiego 8, 80-309 Gdańsk.

Dominika Kochan, dkochan@student.chat.edu.pl, ul. Brzeska 15, 08-110 Siedlce.

Doroteusz Sawicki, d.sawicki@chat.edu.pl., Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Władysława Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa.

Anna Rygorowicz-Kuźma, anna.rygorowicz-kuzma@uwb.edu.pl, Katedra Językoznawstwa Sławistycznego, Wydział Filologiczny Uniwersytetu w Białymstoku, Plac Niezależnego Zrzeszenia Studentów 1, 15-420 Białystok.